

transnationale Universiteit
Limburg (tUL) en Katholieke
Universiteit Leuven

Bachelor in de rechten

3 mei 2007

Inhoud

1	Samenvattende conclusie	3
2	Inleiding en verantwoording	6
	2.1 Inleiding en verantwoording	6
	2.2 Samenstelling commissie	6
	2.3 Werkwijze commissie	7
	2.4 Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader	8
3	Beschrijving van de opleiding	10
	3.1 Algemeen	10
	3.2 Profiel instellingen	10
	3.3 Profiel opleiding	11
4	Beoordeling per onderwerp en facet	15
	4.1 Doelstellingen opleiding	15
	4.2 Programma	22
	4.3 Inzet personeel	29
	4.4 Voorzieningen	33
	4.5 Interne kwaliteitszorg	37
	4.6 Continuïteit	39
5	Overzicht oordelen	42
	Bijlage 1: Samenstelling commissie	43
	Bijlage 2: Werkwijze, werkverdeling en oordeelsvorming	45
	Bijlage 3: Programma vraaggesprekken en locatiebezoek	46
	Bijlage 4: Overzicht van gebruikte of geraadpleegde documenten	48
	Bijlage 5: Geheimhoudingsclausule	49
	Bijlage 6: Lijst met afkortingen	50

1 Samenvattende conclusie

Het door de tUL en de KU Leuven, als aanvragers van de Toets nieuwe opleiding (Tno), aangeleverde aanvraagdossier voldoet aan de eisen die het 'Toetsingkader nieuwe opleidingen hoger onderwijs Vlaanderen' ter zake stelt. Dat aanvraagdossier, vermeerderd met de informatie die de commissie t.g.v. van het locatiebezoek nog schriftelijk mocht ontvangen en de mondelinge toelichtingen die haar toen bij de verschillende gespreksronden werden verstrekt, heeft de commissie in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Kern in de presentatie van de **doelstellingen** en het **programma** van de voorgedragen Bachelor vormt de gedachte dat een bacheloropleiding in het Belgisch recht studenten niet alleen grondige kennis van en kritische reflectie op dat eigen nationale recht behoort bij te brengen, maar ook een gedegen algemene juridische vorming dient mee te geven waardoor zij - gelet ook op de eisen die de moderne (transnationale) rechtspraktijk aan juristen stelt - in staat zijn de ontwikkeling van het Europese recht te volgen, te begeleiden en te doorgronden.

Dit uitgangspunt van de aanvragende instellingen kan de commissie onderschrijven. De commissie is evenwel van mening dat het ambitieniveau dat de aanvragers aanvankelijk vooropstelden met betrekking tot de doelstellingen van de voorgedragen opleiding te hoog is gegrepen. Met name waar zij als uitdrukkelijk en stellig doel van de opleiding claimen dat 'aan de hand van moderne rechtsvergelijking grondige kennis wordt bijgebracht van de centrale begrippen, beginselen en regels van het Belgisch recht als *variatie* op een Europees *ius commune*, middels de studie van interacties tussen nationale rechtsstelsels onderling en tussen nationaal en supranationaal of internationaal recht', gaan zij naar het oordeel van de commissie verder dan zij feitelijk kunnen waarmaken. Als werk- en denkkader voor academisch onderzoek kan de voorstelling van 'Belgisch nationaal recht als variatie op een *ius commune europeanum*' wel aangewezen zijn, maar als *vertrekpunt* van een bacheloropleiding in de rechten vindt de commissie deze doelstelling moeilijker te realiseren. Voor de 'moderne' rechtsvergelijking [met zowel een horizontale als verticale dimensie] zoals de aanvragers die voorstaan, geldt in wezen hetzelfde. Als invalshoek voor een geïntegreerde studie van nationaal, supranationaal en internationaal recht, begrepen als resultanten van '*multilevel governance*', is die methode voor gevorderde juristen (in een initiële master of in een manama) waarschijnlijk wel haalbaar, maar op het niveau van bachelor - en zeker over de hele linie van de opleiding - moet het ambitieniveau worden gematigd.

De commissie stelt wel vast dat de aanvragers realistischer zijn bij de beschrijving van het programma en van de opleidingsonderdelen daarvan (resp. pp. 35-37 van de aanvraag en bijlage 5). Daar is van een 'medebezien van het Belgisch recht vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief' bij de verschillende vakken ook sprake, maar toch in een bescheidener aanzet, tot uitdrukking komend in woordkeuzes als 'waar illustratief en nuttig', 'waar zinvol' en 'indien mogelijk'.

De commissie heeft kunnen vaststellen dat aan het eind van de gespreksronden van het locatiebezoek de tweeslachtigheid qua ambitieniveau, die aanvankelijk in het aanvraagdossier zat, is weggenomen door de programmaverantwoordelijken. De commissie kreeg een duidelijke bevestiging op de vraag van de commissie om stelling te willen nemen ten aanzien van de centrale doelstelling - te weten: de door de tUL en de KU Leuven

voorgedragen Bachelor in de rechten heeft tot doel studenten grondige kennis en inzicht bij te brengen van het nationale Belgische recht en een gedegen algemene juridische vorming te geven, door middel van probleem- en opdrachtgestuurd onderwijs en vanuit het perspectief dat dit recht zich niet geïsoleerd laat bestuderen, maar dat dit dient te gebeuren in de context van processen van rechtsvorming waarbij enerzijds internationaal (i.h.b. Europees recht) en recht van andere nationale stelsels hun invloed hebben doen gelden en waarbij anderzijds ook het Belgische recht zijn invloed heeft gehad. Voor een goed begrip van het nationale Belgische recht zal - waar relevant en nuttig - aandacht worden besteed aan die internationale en buitenlandsrechtelijke dimensie. Deze aanpak zal geleidelijk aan meer contouren krijgen.

Hiermee is het ambitieniveau naar beneden toe bijgesteld en volgens de commissie ook in meer haalbare zin geherformuleerd. De centrale doelstelling van het programma, aldus vastgesteld, voldoet naar het oordeel van de commissie wel aan het bachelorniveau dat het Toetsingskader verlangt.

Ten aanzien van de overige facetten waaraan **doelstellingen** en **programma** ingevolge het Toetsingskader hebben te voldoen had de commissie geen bedenkingen of kritische kanttekeningen.

De eindkwalificaties zijn op bevredigende wijze domeinspecifiek ingevuld, na en in overleg met het werkveld.

Het didactisch concept is redelijk origineel met zowel een probleem- als opdracht gestuurde component en gecombineerd met daarop afgestemde onderwijsvormen en toetswijzen.

Ook het onderwerp **inzet van personeel** waardeert het panel over de hele linie als voldoende. De kwantiteit van het in te zetten personeel is toereikend om de opleiding te kunnen starten en te continueren. Een beoogde staf/studenten-ratio van 1:22,5 in de stabiele fase acht de commissie aanvaardbaar, al is de commissie van mening dat - gelet op de kleinschaligheid die het gecombineerde probleem- en opdrachtgestuurde onderwijs veronderstelt - een ratio van rond de 1: 20 zeer wenselijk is. De timing voor de werving van nog aan te trekken personeel en de training daarvan (alsook van het zittend academisch personeel) acht de commissie, uitgaande van september 2008 als startdatum, haalbaar. De commissie onderstreept dat een sterk kernteam van docenten een absolute vereiste is om het vooropgestelde programma met de gewenste kwaliteit te kunnen realiseren. Ze dringt erop aan dat de opleiding de nodige zorg besteedt aan het samenstellen van een kernteam van hoogleraren van de drie, bij de opleiding betrokken, instellingen. Het programma is immers, ook na de bijstelling naar een meer realistisch aspiratieniveau, nog steeds een ambitieus programma met een heel eigen didactische formule. Het is daarom volgens de commissie aangewezen dat de nodige zorg wordt besteed aan het samenstellen van een 'core faculty' die deze formule bewaakt, de kwaliteit van het programma borgt en die zich in alle opzichten verantwoordelijk voelt voor het programma, ook waar het er bijv. op aankomt docenten (blijvend) te motiveren. Van de kant van de betrokken besturen alsook de programmaverantwoordelijken werd het belang van een dergelijke 'core faculty' onderkend en werd toegezegd dat de opleiding zal trachten om zo spoedig mogelijk tegemoet te komen aan de aanbevelingen van de commissie.

De commissie heeft gestipuleerd dat de aanvragende instellingen hun uiterste best zullen doen om op afzienbare termijn (gedacht werd aan maximaal twee jaar) een team van 'trekkers' als hier bedoeld te vormen.

Op het vlak van de **voorzieningen** voorziet de commissie geen problemen. De campus Diepenbeek, op dit moment, en de nieuwbouwplannen voor de campus Hasselt in de

toekomst bieden alle benodigde voorzieningen om de voorgedragen opleiding gebouwendijk en onderwijstechnisch te kunnen realiseren. De op dit moment ten dienste staande onderwijsvoorzieningen en leermiddelen zijn van toereikende tot goede kwaliteit. Blijkens het plan van eisen zal dat zeker ook voor de nieuwe huisvesting in de campus Hasselt gelden.

Het voorziene **systeem van interne kwaliteitszorg** dat op de voorgedragen opleiding van toepassing zal zijn, is dat wat nu ook al bij andere opleidingen aan de UHasselt wordt gehanteerd. Dat systeem is van bewezen functionaliteit en zal, naar het oordeel van de commissie, ook nuttig en toereikend blijken te zijn voor de voorgedragen bacheloropleiding. De aanvragende instellingen zouden er goed aan doen om ook aan alumni in dat systeem een structurele en/of institutionele plaats toe te kennen, en die van het beroepenveld nog wat meer statuur te geven.

De condities voor **continuïteit** zijn aanwezig, zowel wat de afstudeergarantie als wat de investeringen en de financiële voorzieningen betreft. Er is een duidelijk engagement vanuit de Vlaamse regering als vanuit de samenwerkende partners om de opleiding tot stand te brengen en daarvoor de nodige middelen te fourneren.

Samenvattend is de commissie van oordeel dat - gelet op de positieve waarderings waarop zij ten aanzien van de verschillende onderwerpen, die het Toetsingskader ter beoordeling aanreikt, uitkomt - de voorgedragen Bachelor in de rechten van de tUL en de KU Leuven voor erkenning in aanmerking komt.

Den Haag, 3 mei 2007

Namens de commissie 'toets nieuwe opleiding' ter beoordeling van de academisch gerichte 'Bachelor in de rechten' van de transnationale Universiteit (tUL) en de KU Leuven,

prof. dr. G.J.M. van Wissen
(voorzitter)

mr. dr. Th.L. Bellekom
(secretaris)

2 Inleiding en verantwoording

2.1 Inleiding en verantwoording

Bij brief van 19 maart 2007 is door de besturen¹ van de UHasselt, de transnationale Universiteit Limburg (tUL) en de KU Leuven bij de Nederlands Vlaamse Accreditatieorganisatie een aanvraag ingediend voor een 'Toets nieuwe opleiding' - als bedoeld in titel I, hoofdstuk 3, afdeling 2, onderafdeling 3 van het Structuurdecreet² - ten behoeve van de academisch gerichte 'Bachelor in de rechten'. De aanvraag was vergezeld van een informatiedossier.

De NVAO heeft voor de beoordeling van deze aanvraag een commissie van deskundigen (hierna te noemen: commissie) samengesteld.

2.2 Samenstelling commissie

Voorzitter:

- Prof. dr. G.J.M. van Wissen, hoogleraar Vergelijkend staatsrecht aan de Universiteit van Amsterdam (UvA)

Werkende leden:

- Prof. dr. R. Van den Bergh, hoogleraar Rechtseconomie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR);

- Dr. F. Tulkens, advocaat bij het kantoor Nauta Dutilh, te Brussel, en docent aan de Facultés Universitaires Saint-Louis aldaar.

Door de aanstelling van deze personen waren de volgende deskundigheden in de schoot van de commissie verenigd:

- domeindeskundigheid in vakdiscipline en afnemend veld: dr. F. Tulkens
- onderwijsdeskundigheid en deskundigheid in de didactiek: alle commissieleden
- evaluatiedeskundigheid: idem alle commissieleden.

Voor meer bijzonderheden over de kwaliteiten van de leden van de commissie afzonderlijk zij verwezen naar Bijlage 2, achter dit adviesrapport.

Extern secretaris:

Mr. dr. Th.L. Bellekom van adviesbureau Ars Docendi te Wassenaar (NL)

Projectcoördinator:

Vanuit de NVAO werd de commissie ondersteund door mevr. A. Detant, beleidsmedewerker bij genoemde organisatie

---

¹ De aanvraag was ondertekend door de rectores van de UHasselt, de KU Leuven en de tUL, en medeondertekend door de voorzitters van resp. de Raad van Bestuur van de KU Leuven en van de Colleges van Bestuur van de UM en de tUL.

² Belgisch Staatsblad, 14/08/2003, p. 40964, identificatienummer Vlaamse Codex: 1011514

2.3 Werkwijze commissie

De commissie heeft de beoordeling verricht aan de hand van het 'Toetsingskader nieuwe opleidingen hoger onderwijs Vlaanderen'³, zoals vastgesteld door het bestuur van de NVAO op 14 februari 2005 en bekrachtigd door de Vlaamse regering.

Omdat de tijd die de commissie na haar samenstelling restte om te rapporteren vrij beperkt was, heeft de commissie gemeend te moeten afzien van een vooroverleg in voltallige samenstelling, alsook van een schriftelijke informatieve voorronde met de aanvragende instellingen. Ook redenen van logistieke aard hebben een niet onbelangrijke rol gespeeld bij het nemen van dat besluit.

Wel zijn voorzitter en projectcoördinator van de commissie vooraf bij elkaar geweest om te inventariseren welke vragen en vraagpunten zich op het eerste gezicht aandienen bij lezing van het door de aanvragende instellingen ingediende aanvraagdossier. Dat overleg heeft op 26 maart 2007 plaats gehad, ten kantore van de NVAO in Den Haag.

Door de projectcoördinator is van dit overleg een verslag opgesteld in de vorm van een lijst van vragen die bij gelegenheid van het locatiebezoek op 5 april 2007 aan de aanvragende instellingen zouden kunnen worden gesteld. Die lijst van vragen is aan alle commissieleden en de (externe) secretaris, een week voor het locatiebezoek, digitaal toegestuurd en is op 4 april - de dag voorafgaande aan de site visit - ook nog in geprinte versie aan de leden uitgereikt ter gelegenheid van het voorberaad dat door de commissie in voltallige samenstelling in Hasselt (hotel Holiday Inn) is gehouden. In dit voorberaad dat van 16.30 tot 19.45 uur heeft geduurd is de vragenlijst - zoals die was samengesteld in samenspraak tussen voorzitter en projectcoördinator - doorgenomen en als leidraad vastgesteld voor de te houden gesprekken met de verschillende delegaties van de aanvragende instellingen, de dag erna. Tijdens het beraad zijn op onderdelen ook nog wat aanvullende vragen en vraagpunten geformuleerd. Afsproken is daarbij dat de voorzitter bij de bevraging steeds het initiatief zou nemen, met de mogelijkheid van nadere bevraging door de andere commissieleden.

Het locatiebezoek vond plaats op 5 april 2007, op basis van een tevoren door projectcoördinator en de contactpersoon namens de aanvragende instellingen (prof. H. Martens) opgesteld programma⁴. Alle commissieleden hebben de gespreksronden, waaruit het programma bestond, op de campus Diepenbeek van de UHasselt bijgewoond, en zich ter plekke ook een beeld gevormd van de kwaliteit en de toereikendheid van de door de instelling aangeboden faciliteiten en middelen.

Na afloop van de gespreksronden heeft de commissie alle verkregen informatie besproken en kritisch beoordeeld aan de hand van het beoordelingskader van het Toetsingskader en de daarin vermelde onderwerpen, facetten en criteria. Per facet is steeds afzonderlijk een oordeel gegeven. Op basis van de beoordelingen per facet werd per onderwerp eveneens een globale beoordeling gegeven.

De commissie heeft deze conclusies in volledige onafhankelijkheid genomen.

Op basis van de beschikbare gegevens en de door de commissie uitgesproken beoordelingen is door de secretaris een ontwerp van het uit te brengen adviesrapport

---

³ Hierna te noemen: Toetsingskader

⁴ Zie voor dit programma Bijlage 3

opgesteld. Dat ontwerp is ter beoordeling gestuurd naar alle commissieleden op 30 april 2007. De daarop binnengekomen feedback is door de secretaris in een nieuw concept verwerkt, dat vervolgens ter goedkeuring aan de commissieleden is toegestuurd. Na verkregen goedkeuring is het definitieve adviesrapport, ondertekend door voorzitter en secretaris, op 3 mei 2007 naar de NVAO gestuurd met het oog op een bespreking in het dagelijks bestuur van de NVAO op 15 mei 2007, en het algemeen bestuur op 11 juni 2007.

2.4 Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

De voorgedragen Bachelor in de rechten is, conform decretale bepalingen, ingericht naar het in België algemeen gebruikelijke referentiekader voor bachelors in het domein van de rechtswetenschappen. Dat wil zeggen dat de bacheloropleiding gericht is op de algemene vorming en de verwerving van academische kennis en competenties die de basis vormen voor het kunnen behalen van de mastergraad.

Hoewel dus primordiaal niet als een arbeidsmarktgerichte opleiding opgezet, wordt een beperkte uitstroom naar het professionele veld niet uitgesloten. Een en ander heeft, in de woorden van de aanvragende instellingen: “[...] tot gevolg dat de eindtermen van de bacheloropleiding vooral gericht zijn op aansluiting met de begintermen van de masteropleiding. Het is de masteropleiding die de uitstroom naar het klassieke juridische beroepenveld mogelijk maakt. Precies daarom is, wat deze bacheloropleiding betreft, voorzien in naadloze doorstroming naar zowel de nog op te richten masteropleiding in de rechten van de tUL, als de betreffende masteropleiding van de KU Leuven, zodat het voldoen aan de begintermen daarvan gewaarborgd wordt.”

Daarnaast is instroom gegarandeerd naar verschillende masteropleidingen in de rechten van de UM, aldus de aanvragende instellingen.

Over de inrichting van het programma met het oog op de beoogde uitstroom naar het Belgische juridische beroepenveld wordt in de aanvraag nog benadrukt dat: “[...]precies omwille van de naadloze doorstroming naar onder meer de Leuvense masteropleiding en de daardoor mogelijk gemaakte uitstroom naar het Belgische juridische beroepenveld, wordt in de juridische opleidingsonderdelen van deze bacheloropleiding een aanzienlijk pakket beginselen van Belgisch recht gewaarborgd, meer bepaald tenminste 80 studiepunten, hetgeen overeenkomt met het aandeel ‘Belgisch recht’ in de Leuvense bacheloropleiding (zij het ook daar internationaal en Europees gecontextualiseerd). Het aantal studiepunten van de overeenstemmende opleidingsonderdelen is dan ook zo begroot dat zij, ongeacht hun bijkomende rechtsvergelijkende en Europese inbedding, diezelfde grondige inwijding in het Belgisch recht mogelijk maken. Het is dan ook de combinatie van de bacheloropleiding met een daaropvolgende masteropleiding (althans wat de masteropleidingen aan de Vlaamse instellingen betreft) die garandeert dat afgestudeerden zowel in de zogenoemde togaberoepen (rechter, ambtenaar van het openbaar ministerie, auditeur, griffier, parketjurist, referendaris, advocaat, gerechtsdeurwaarder) (“civiel effect”) als in de overige juridische beroepen (als bedrijfsjuristen, ambtenaren) tewerkgesteld kunnen worden.”

Het nieuwe en eigenstandige dat de aanvragers, als samenwerkende partners, in het domeinspecifieke referentiekader voor de voorgedragen bacheloropleiding inbrengen zijn de Europese en rechtsvergelijkende dimensie van waaruit het curriculum mede is opgezet. Die dimensies zijn naar het oordeel van de commissie voor een domeinspecifiek referentiekader van een rechten-bachelor op zichzelf wel verdedigbaar, als dat in gepaste mate gebeurt en voor zover nodig voor het leerdoel dat nationaal recht vaak begrepen moet worden als de resultante van rechtsvormingsprocessen waar internationaal en buitenlands

recht mede hun invloed op hebben doen gelden. Zie voor het standpunt van de commissie daaromtrent onder facet 1.1 en de samenvattende conclusie in hoofdstuk 1. Met referte aan dat standpunt verklaart de commissie zich akkoord met het referentiekader dat door de samenwerkende partners is gehanteerd voor de ontwikkeling van de voorgedragen bachelor.

3 Beschrijving van de opleiding

3.1 Algemeen

Administratieve gegevens betreffende de aanvragende instellingen, de aangevraagde opleiding en de vestiging(en) waar de opleiding zal worden aangeboden in geval van erkenning:

- naam van de samenwerkende instellingen: *transnationale Universiteit Limburg (tUL) en Katholieke Universiteit Leuven*
- adres van de penvoerende instelling: *UHasselt, campus Diepenbeek, Agoralaan - Gebouw D, 3590 Diepenbeek*
- aard van de instellingen: *ambtshalve geregistreerd*
- vestiging(en) waar de opleiding wordt aangeboden: *in hoofdzaak in Hasselt, campus Diepenbeek; deels ook in Maastricht*
- de naam van de voorgestelde opleiding: *Bachelor in de rechten*
- in voorkomend geval de afstudeerrichtingen: *n.v.t.*
- de onderwijstaal gebruikt in de voorgestelde opleiding: *Nederlands*
- niveau en oriëntatie: *Academisch gerichte bacheloropleiding*
- het studiegebied of (delen van) studiegebieden: *Rechten, notariaat en criminologische wetenschappen*
- nieuwe opleiding voor Vlaanderen: *neen*
- nieuwe opleiding enkel voor de instelling: *ja*
- de studieomvang van de voorgestelde opleiding uitgedrukt in studiepunten: *180 ECTS*
- de graad waartoe de voorgestelde opleiding leidt, de kwalificatie van de graad en in voorkomend geval de specificatie van de graad: *bachelor in de rechten*
- in voorkomend geval de titel die houders van de graad van deze voorgestelde opleiding kunnen voeren: *niet bekend*
- het academiejaar waarin de opleiding in geval van erkenning voor het eerst zal worden aangeboden: *academiejaar 2008-2009*
- het positief advies van de associatie waarvan de instelling desgevallend lid is: *ja, positief advies van de AUHL (Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg) en positief advies Associatie KU Leuven*
- in voorkomend geval het positief oordeel over de macrodoelmatigheid: *ja, bij besluit van de Vlaamse regering van 22 september 2006 (VR/PV/2006/35-punt 34)*

3.2 Profiel instellingen

De tUL profileert zich, blijkens haar website, als een studentgecentreerde universiteit in een transculturele en internationale context. In de hedendaagse complexe kennissamenleving zegt de tUL te kiezen voor een multidisciplinaire benadering van onderwijs en onderzoek met een maximale interactie tussen wetenschappelijke kennis, samenleving en bedrijfsleven. Interculturele samenwerking en een ruime visie staan volgens eigen opgave bij de tUL centraal. Naar eigen zeggen staat de tUL voor:

"de creatie van één transnationale hoger onderwijs- en onderzoeksvoorziening:

- waarin de krachten van twee moederuniversiteiten (UM en UHasselt) worden gebundeld;
- gebruik makend van de complementariteit van twee campussen (Maastricht en Hasselt/Diepenbeek);

- met een beleid dat aansluit bij Nederlandse en Vlaamse prioriteiten inzake wetenschapsbeleid;
- met een beleid dat aansluit bij de kennisbehoeften van de grensregio;
- met kwalitatief hoogstaand en innoverend onderwijs en
- met internationaal competitief onderzoek.”

De KU Leuven profileert zich, blijkens haar website, als een Vlaamse universiteit met een katholieke inspiratie en met een statuut van vrije instelling.

Als universiteit zegt zij zich van andere onderzoekscentra te onderscheiden door de vrijheid van haar vraagstelling, door de belangenloosheid van haar fundamenteel onderzoek, door gerichtheid op het onderwijs en door de aanwezigheid in haar schoot van nagenoeg alle wetenschappelijk disciplines.

Van andere onderwijscentra zegt zij zich te onderscheiden doordat haar onderricht steunt op en gevoed wordt door eigen onderzoek en interdisciplinariteit.

Behalve onderwijs en onderzoek, heeft de KU Leuven, volgens eigen opgave, ook andere belangrijke opdrachten op het terrein van de maatschappelijke dienstverlening: “in kritische dienstbaarheid stelt ze haar deskundigheid ter beschikking van overheden, organisaties en bedrijven (...). Vanuit haar onderzoek verzorgt ze de permanente vorming van gediplomeerden.”

Als katholieke universiteit is de KU Leuven verder naar eigen zeggen een kritisch denkcentrum binnen de katholieke gemeenschap, dat zeer begaan is met de verhouding tussen wetenschap en geloof en de dialoog tussen kerk en wereld.

Vanuit haar christelijke visie op mens en maatschappij zegt zij zich, in een vrij en open klimaat en in samenwerking met verwante universiteiten, te bezinnen op de ethische en religieuze problemen die gesteld worden door de evolutie van wetenschap en technologie en door de veranderingen in het sociale en culturele leven, met speciale aandacht voor de persoonlijke waardigheid van de mens, de bescherming van de zwakken en voor gerechtigheid en vrede. Daarbij streeft ze er tevens naar een geestesklimaat te creëren, dat erop gericht is de menselijke en gelovige ontplooiing van de leden van de universitaire gemeenschap te bevorderen.

3.3 Profiel opleiding

Het profiel van de gezamenlijk te verzorgen bacheloropleiding geven de samenwerkende universiteiten tUL en KU Leuven in het aanvraagdossier als volgt kernachtig weer:

“De gezamenlijk georganiseerde bacheloropleiding in de rechten beoogt breed geschoolde juristen op te leiden die thuis zijn in het Belgische recht. De opleiding vertrekt van de gemeenschappelijkheid van de Europese integratie, met andere woorden vanuit het *Ius Commune*. Het Belgische rechtstelsel wordt daarbij rechtsvergelijkend bestudeerd, geïntegreerd en in samenhang met het Europese gemeenschapsrecht. Het nationale recht en het Europese recht zijn hierbij in permanente mengvorm aanwezig.”

Daarin is, volgens de aanvragende instellingen, ook de toegevoegde waarde van de opleiding gelegen en onderscheidt zij zich van andere bachelors in de rechten.

In dat verband benadrukken de aanvragers nog:

“Studenten maken vanaf het eerste jaar kennis met het Europese perspectief. Het doel is om hen een grondige kennis bij te brengen van de centrale begrippen, beginselen en regels van het Belgische recht als *variante* op een Europees *Ius Commune*. Zonder dat het nodig is om de details van buitenlandse rechtstelsels te bestuderen, zal over Belgisch recht grondige kennis worden opgedaan, *mede* omdat het wordt gepresenteerd als variatie op

beginselen die ook elders in Europa worden aanvaard. Door het zoeken naar de gemeenschappelijke normen als uitgangspunt te nemen, zal de opleiding niet alleen wezenlijk verschillen van de bestaande opleidingen maar ook zorgen voor blijvende innoverende stimulansen. Dat de opleiding de resultante is van een samenwerkingsverband tussen drie verschillende universiteiten en een naar nationaliteiten gemengde docentenpopulatie, komt het transnationaal en rechtsvergelijkende karakter van de opleiding (zowel naar inhoud als naar vorm) bovendien ten goede.”

Kenmerkend voor het profiel van de opleiding is ook het *studentgecentreerde concept* dat aan de opleiding ten grondslag ligt en dat, volgens de aanvragende instellingen, voor een stimulerende onderwijsomgeving zorgt. Dit laatste gebeurt, naar zeggen van de instellingen: “[...] door zoveel mogelijk aan te sluiten op zowel de juridische praktijk als op de belevingswereld van de studenten. Dit is meer dan alleen maar een didactische invalshoek. Dit onderwijsconcept beoogt juristen te vormen die een grondige kennis en inzicht in de belangrijkste gebieden en leerstukken van het recht combineren met voor een jurist noodzakelijke vaardigheden (zoals juridisch argumenteren, analyseren van juridische uitspraken, oplossen van casusposities, ontwerpen van rechtsregels, opstellen van juridische adviezen, onderhandelen, bemiddelen, pleiten enz). Een groot deel van deze vaardigheden komt geïntegreerd aan de orde in het curriculum van de bacheloropleiding. Daarnaast komen ze ook expliciet aan bod tijdens vier practica ('oplossen van juridische problemen', 'rechtsvergelijking', 'ontdekking van Europa' en 'juridisch schrijven') en de bachelorscriptie.”

Verder besteedt de opleiding expliciet aandacht aan het *functioneren als jurist*. Dit gebeurt volgens de aanvragende instellingen: “[.....] door aan te knopen bij de maatschappelijke realiteit en de juridische beroepsvelden, waarmee het onderkennen van juridische vraagstellingen en het oplossen van juridische problemen duidelijk in beeld komt. Daarnaast komen voor juristen onmisbare vaardigheden uitdrukkelijk aan bod: elementaire studietechnische vaardigheden zoals het lezen van arresten, wetteksten en het oplossen van casussen, anderzijds op de juridische praktijk gerichte vaardigheden, zoals procederen, debatteren en het schrijven van stukken. Ook de ethische aspecten en consequenties van de juridische praktijk vormen een belangrijk aandachtspunt. Op dat punt is sprake van een impliciete doelstelling omdat het ethisch aspect in de onderwijsopzet van het leerproces is ingebed. Studenten moeten zich bij een bepaalde casus/probleemtaak vaak inleven in een bepaalde rol: in een dergelijke aanpak komen de ethische aspecten van die rol steeds aan bod.”

Kenmerkend voor de opleiding zijn ook de onderwijsvormen van resp. het *opdrachtgestuurde* en het *probleemgestuurde* onderwijs. In de aanvraag worden die onderwijsvormen als volgt nader toegelicht:
“In het eerste bachelorjaar wordt gekozen voor de meer begeleide onderwijsvorm van opdrachtgestuurd onderwijs (OGO) waarmee met name op de campus Hasselt-Diepenbeek ervaring is opgedaan. In deze onderwijsvorm werken de studenten aan zelfstudieopdrachten op basis van nauwgezette instructies. Hoorcolleges vormen een inleiding op de thematiek binnen het blok, dienen als oriëntatie op de zelfstudieopdracht, schetsen de rode draad en verhelderen moeilijke onderdelen van de leerstof. De ene keer werken studenten individueel aan een taak, een andere keer werken ze samen met een beperkt aantal medestudenten. Omdat studenten zoveel tijd investeren in de zelfstudie moeten zij op geregelde basis feedback krijgen over hun vorderingen. Dat gebeurt in de onderwijsgroepen. [...] De zelfstudieopdracht kan de student aanzetten om kritische vragen

te formuleren bij een studietekst, oefeningen te maken, een probleem op te lossen, informatie op te zoeken of een presentatie voor te bereiden. De samenstelling van de onderwijsgroepen wisselt overigens per blok. Studenten leren hierdoor veel studiegenoten kennen en met verschillende mensen samen te werken.

In het eerste bachelorjaar kunnen in de loop van een blok, afhankelijk van de inhoud, ook reeds één of meerdere probleemgestuurde taken worden opgenomen.

In het tweede en het derde bachelorjaar kan verdere basiskennis nog via de opdrachtgestuurde onderwijsvorm (OGO) worden aangebracht, maar het hoofdaccent ligt nu op het probleemgestuurd onderwijs (PGO). In deze onderwijsvorm worden studenten geconfronteerd met concrete problemen. Zij ontdekken zelf de achtergronden bij gecompliceerde problemen uit de praktijk en de theorie van hun opleiding. Tijdens kleinschalige onderwijsgroepen praten de studenten, onder begeleiding van een inhoudsdeskundige *tutor*, over de manier waarop een kwestie in elkaar zit en spreken ze verder af hoe ze de deelproblemen gaan uitzoeken. [...] PGO doet daarmee een beroep op de zelfwerkzaamheid van de studenten want, in tegenstelling tot de werkwijze bij OGO, hebben ze een eigen verantwoordelijkheid in het bereiken van de leerdoelen, daarbij weliswaar ondersteund door mogelijkheden die de staf aanbiedt. Ook bij deze onderwijsvorm wordt met een beperkt aantal aanvullende hoorcolleges gepoogd, waar nodig, verbanden te belichten, actuele thema's te behandelen, structuur aan te brengen of moeilijke onderdelen van de leerstof uit te leggen."

In samenvattende zin zeggen de aanvragende instellingen bachelors op te leiden die de algemene wetenschappelijke competenties met betrekking tot het studiegebied rechten beheersen door: "

- een koppeling van onderwijs en onderzoek in de relevante disciplines;
- een follow-up van de ontwikkelingen op het vakgebied en een inbedding daarvan in het curriculum;
- een koppeling met de professionele praktijk;
- de ontwikkeling van een goed probleemonderkend en -oplossend vermogen en van een kritische attitude bij de studenten;
- vaardighedenontwikkeling op het gebied van academisch onderzoek bij de studenten;
- ontwikkeling van de oordeelsvorming - en daarin ook ethische aspecten kunnen laten meewegen - bij de studenten."

Schematisch en verdeeld naar opleidingsonderdelen (blokken) ziet het curriculum er als volgt uit:

[zie volgende pagina]

Bachelorprogramma in de rechten – tUL-KULeuven						
	september / oktober	november /december	januari	februari/l	half april/half juni	half juni/half juli
Studiejaar 1	Recht en Onrecht (9 ECTS)	De Burger en het Recht: Inleiding tot het Privaatrecht (11 ECTS)	Legal English (4 ECTS)	De Overheid en Goed Bestuur (8 ECTS)	Internationaal en Europees Recht (12 ECTS)	Français Juridique (4 ECTS)
	Practicum 1: Oplossen van Juridische Problemen (4 ECTS)			Practicum 3: Rechtsvergelijking (4 ECTS)		
	Practicum 2: Juridisch schrijven (4 ECTS)					
Studiejaar 2	Straf- en Strafprocesrecht (10 ECTS)	Foundations of the European Union (6 ECTS)	Economie (4 ECTS)	Ondernemings--recht, met inbegrip van het vennootschapsrecht (6 ECTS)	Fiscaal Recht (6 ECTS)	Recht, Ethiek en Politiek (6 ECTS)
		International Law (6 ECTS)		Law of the Internal market (6 ECTS)	Recht in een Multiculturele Samenleving (6 ECTS)	
	Practicum 4: Ontdekking van Europa (4 ECTS)					
Studiejaar 3	Rechten van de Mens (6 ECTS)	Personen- en Samenlevingsrecht (8 ECTS)	De Ontwikkeling van het Recht in Europa (4 ECTS)	Arbeidsrecht en Sociale Zekerheidsrecht (12 ECTS)	Zaken- en Contractenrecht (12 ECTS)	
	Economische en Politieke Integratie in het Naoorlogse Europa (6 ECTS)	Gerechtelijk Recht (6 SP)				
Bachelorscriptie (6 ECTS)						

4 Beoordeling per onderwerp en facet

Beschrijving van de toetsing door de commissie van de ingediende aanvraag aan de hand van de 6 onderwerpen en de 18 facetten uit het Toetsingskader. Per facet is telkens eerst - omkaderd - de letterlijke omschrijving daarvan uit het Toetsingskader opgenomen.

4.1 Doelstellingen opleiding

Voor een beschrijving van programma en de algemene doelstellingen van de opleiding wordt verwezen naar het voorgaande hoofdstuk 3. De doelstellingen, in termen van te behalen eindkwalificaties, komen onder 4.1.2 ter sprake.

4.1.1 Facet 1.1. Niveau en oriëntatie opleiding

Academisch gerichte bachelor:

De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:

- het beheersen van algemene competenties als denk- en redeneervaardigheid, het verwerven en verwerken van informatie, het vermogen tot kritische reflectie, creativiteit, het kunnen uitvoeren van eenvoudige managementtaken, het vermogen tot communiceren van informatie, ideeën, problemen en oplossingen, zowel aan specialisten als aan leken en een ingesteldheid tot levenslang leren*
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties als een onderzoekende houding, kennis hebben van onderzoeksmethoden en –technieken en deze adequaat kunnen toepassen, het vermogen om de relevante data te verzamelen die een oordeelsvorming over maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische vraagstukken kunnen sturen, een appreciatie van de onzekerheid, de ambiguïteit en de grenzen van de kennis en de vaardigheid tot het probleemgestuurd initiëren van onderzoek*
- het begrip van de wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, een systematische kennis van de kernelementen van een discipline met inbegrip van het verwerven van coherente en gedetailleerde kennis deels geïnspireerd door de nieuwste ontwikkelingen van de discipline en een begrip van de structuur van het vakgebied en de samenhang met andere vakgebieden*

Bevindingen van de commissie:

Over de opleidingsdoelstellingen merken de samenwerkende instellingen in het aanvraagdossier het volgende op:

“De gezamenlijk georganiseerde bacheloropleiding in de rechten beoogt breed geschoolde juristen op te leiden die thuis zijn in het Belgische recht. In het besef dat dit Belgische recht immer meer wordt bepaald door supranationaal recht dat op zijn beurt resulteert uit een samenspel van nationale rechtsstelsels, benadrukt de opleiding het belang van EU-recht en van rechtsvergelijking bij de studie van het Belgische recht. De uitdrukkelijke doelstelling is om door middel van moderne rechtsvergelijking - dit is de studie van interacties tussen nationale rechtsstelsels onderling en tussen nationaal en supranationaal of internationaal recht - studenten tegelijkertijd (a) een grondige kennis van en kritische reflectie op het eigen nationale recht bij te brengen en (b) een gedegen algemene juridische vorming mee te geven waardoor zij in staat zijn de ontwikkeling van het Europese recht in de meest brede

zin van het woord te volgen, te begeleiden en te doorgronden, alsmede te kunnen werken in de moderne (trans)nationale rechtspraktijk.

De bachelor heeft zodanige basiskennis, bezit van vaardigheden en inzicht op het gebied van Belgisch recht, het Europese recht en de rechtsvergelijking, dat hij/zij met goed gevolg een aansluitende master kan doorlopen en, in beperkte mate, kan uitstromen naar de beroepswereld." (p. 5 aanvraag)

Als eindkwalificaties, die een bachelor in termen van competenties en vaardigheden bij zijn afstuderen wordt geacht te hebben behaald, noemen de aanvragende instellingen de volgende:

1. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken van het Europese recht en de impact daarvan op nationaal recht;
2. heeft kennis van en inzicht in (a) verschillende rechtsstelsels en rechtsfamilies zoals die interageren met het nationale recht, (b) de interactie tussen nationaal, supranationaal en internationaal recht en (c) de problematiek van eenmaking van recht, in het bijzonder binnen de Europese context;
3. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en systematiek van het Belgische privaatrecht (in brede zin), mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
4. heeft kennis van en inzicht in de centrale thema's van het Belgische ondernemingsrecht, met inbegrip van het vennootschapsrecht, en het marktrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
5. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en systematiek van het Belgische staats- en bestuursrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
6. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste aspecten van het Belgische arbeidsrecht en sociaal zekerheidsrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
7. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en systematiek van het Belgische strafrecht en het strafprocesrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
8. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken van het internationaal recht en mensenrechten;
9. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken van het Belgisch burgerlijk procesrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
10. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken van het Belgisch fiscaal recht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
11. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en systematiek van het Belgisch personen- en samenlevingsrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
12. heeft kennis van en inzicht in de belangrijkste leerstukken en systematiek van het Belgische zaken- en contractenrecht, mede vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief;
13. heeft kennis van en inzicht in metajuridische aspecten van het recht;
14. heeft kennis van en inzicht in de economische beginselen;
15. beschikt over de voor een bachelor noodzakelijke vaardigheden in: het omgaan met verschillende bronnen (ook digitaal) van het juridische vakgebied, casus oplossen mede vanuit een rechtsvergelijkende benadering, het analyseren van jurisprudentie en andere juridische teksten, gesprekstechnieken, het juridisch

- argumenteren, het zelfstandig op heldere wijze mondeling of schriftelijk juridische vragen beantwoorden, het geven van presentaties en het gebruik van de Engelse en Franse (rechts)taal;
16. beschikt over probleemoplossend vermogen en kan een juridisch probleem vanuit het betrokken rechtsgebied benaderen en hierover kritisch reflecteren;
  17. kan zich een kritische attitude eigen maken;
  18. kan richting geven aan zijn oordeelsvorming, kan daarin ook ethische aspecten laten meewegen. (pp. 5/6)

In verband met de onder dit facet tevens verlangde 'beheersing van algemeen wetenschappelijke competenties' en 'begrip van de wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis eigen aan het domein van (i.c.) de rechtswetenschappen' wordt in het aanvraagdossier over de relatie onderwijs - onderzoek, voor zover hier relevant, opgemerkt:

[in algemene zin:]

"Zoals het een academische opleiding betaamt, beoogt het samenwerkingsverband van de tUL (UHasselt-UM) en de KU Leuven tevens bachelors op te leiden die de algemene wetenschappelijke competenties met betrekking tot het studiegebied rechten beheersen (door de koppeling van onderwijs en onderzoek), die over een goed probleemonderkend- en oplossend vermogen en over een kritische attitude beschikken, die richting kunnen geven aan hun oordeelsvorming en daarin ook ethische aspecten kunnen laten meewegen." (p. 16)

[meer in het bijzonder over de verhouding tussen de opleiding en het onderzoek van de betrokken instellingen:]

"Zij [de opleiding] wordt ondersteund door wetenschappelijk onderzoek dat aansluit bij het onderzoeksbeleid van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven, de faculteit der Rechtsgeleerdheid van de UM en het departement Rechten van de UHasselt. Tussen deze drie partners zal er afstemming en een taakafpraak plaatsvinden over het onderzoek waarbij het Europese *Ius Commune* de rode draad vormt en waarbij de beide Vlaamse partners in het bijzonder de Belgische context voor hun rekening nemen.

Van bijzonder belang voor de opleiding immers is het onderzoek naar en de vorming van een Europees *Ius Commune* waarin beide faculteiten van UM en KU Leuven nauw betrokken zijn, onder meer als stichtende leden van de onderzoeksschool *Ius Commune*. In beide faculteiten wordt bovendien onderzoek gedaan naar de interactie tussen nationaal, supranationaal en internationaal recht. De Maastrichtse faculteit focust verder in het bijzonder nog op de europeanisering en globalisering van het recht. [...]

Wat het onderzoek naar Belgisch recht betreft steunt de opleiding op het departement Rechten van de UHasselt en de faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven. Die laatste streeft er in het bijzonder naar tot de top te behoren van het onderzoek over Belgisch, Europees en internationaal recht, criminologische wetenschappen en de daarmee samenhangende onderzoeksgebieden (rechtsgeschiedenis, grondslagen van het recht, juridische informatica, veiligheid...). Het Leuvense onderzoek is verder gestructureerd via "onderzoekseenheden", die telkens een aantal leden van het zelfstandig (ZAP), assisterend (AAP) en bijzonder academisch personeel (BAP) verenigen. Geleidelijk krijgt samenwerking tussen deze onderzoekseenheden vorm via onderzoeksgroepen. Inter- en intradisciplinaire samenwerking tussen onderzoekers, onder meer via de onderzoeksgroepen, wordt aangemoedigd.[...]

Vermeld zij nog dat de inhoud van de opleidingsonderdelen de resultaten van het onderzoek zal weerspiegelen. De docenten van de opleiding, die allen een

wetenschappelijke aanstelling hebben, zijn immers actief betrokken bij dit onderzoek. Ook de studenten krijgen tijdens hun bacheloropleiding de gelegenheid kennis te maken met onderzoek - onder meer via de bachelorscriptie - en de kans om hun onderzoeksvaardigheden te ontwikkelen.” (p. 17)

[en over de relatie onderwijs-onderzoek in het curriculum zelf:]

“De interactie tussen onderwijs en onderzoek in het programma geleidelijk wordt opgebouwd. In de eerste fase zijn studenten vooral bezig met het verkennen van het juridische domein. Dit is in essentie een conceptuele benadering, waarbij kennis wordt gemaakt met basisbegrippen die het nationale recht overstijgen en er aan de grondslag van liggen. Dat gebeurt meteen vanuit de academische invalshoek: direct in het begin worden studenten aangemoedigd om de bibliotheek in te gaan en ook zelf literatuur te zoeken die betrekking heeft op het aan de orde zijnde onderwijsblok. Een academicus in spe moet immers ook leren dat er verschillende visies kunnen zijn op specifieke juridische vragen. Vanaf het begin wordt daarom in het onderwijs gewerkt met zo recent mogelijke handboeken en/of artikelen van verschillende auteurs. De door deze auteurs geventileerde opvattingen worden vervolgens in de onderwijsbijeenkomsten tegen elkaar afgezet door middel van discussie onder de groepsleden. Het kleinschalige, studentgecentreerde onderwijssysteem, dat bij deze nieuwe opleiding wordt gehanteerd, is hierin een stimulerende factor: studenten moeten discussiëren over leerdoelen, moeten zelf naar oplossingen zoeken bij de aangeboden casussen en probleemtaken en vervolgens daarover in de onderwijsbijeenkomst rapporteren.” (p. 19)

Overwegingen:

De commissie spreekt haar waardering uit voor het totaalconcept dat aan de opleiding ten grondslag ligt. Dat concept is bepaald innovatief te noemen en origineel in zijn uitwerking. Het getuigt van durf om een juridisch curriculum aan te bieden dat aan de ene kant ‘gewoon’ opleidt tot het civiel effect als elke andere reguliere juridische bacheloropleiding, maar dat aan de andere kant studenten ook op een geïntegreerde wijze juridische leerstukken laat benaderen vanuit een rechtsvergelijkende en internationale (Europese) invalshoek, met als achterliggende gedachte dat het positieve nationale recht steeds begrepen dient te worden vanuit de context van een (wordend of geldend) Europees *ius commune*.

De idee dat nationaal recht vaak pas goed begrepen kan worden als aanschouwelijk wordt gemaakt dat het in veel gevallen de resultante is van rechtsvormingsprocessen op internationaal niveau, die op hun beurt weer gerelateerd zijn aan recht van vreemde rechtsstelsels die daarop hun invloed hebben doen gelden, is een gedachte die de commissie als uitgangspunt van een bacheloropleiding in de rechten op zich kan onderschrijven, maar die zich naar haar idee op bachelorniveau slechts op bescheiden schaal laat realiseren. De commissie is daarom van mening dat het ambitieniveau dat de aanvragers aanvankelijk vooropstelden met betrekking tot de doelstellingen van de voorgedragen opleiding te hoog is gegrepen. Met name waar zij als uitdrukkelijk en stellig doel van de opleiding claimen dat ‘aan de hand van moderne rechtsvergelijking grondige kennis wordt bijgebracht van de centrale begrippen, beginselen en regels van het Belgisch recht als *variatie* op een Europees *ius commune*, middels de studie van interacties tussen nationale rechtsstelsels onderling en tussen nationaal en supranationaal of internationaal recht’, gaan zij naar het oordeel van de commissie verder dan zij realiter kunnen waarmaken. Als werk- en denkkader voor academisch onderzoek kan de voorstelling van ‘Belgisch nationaal recht als *variatie* op een *ius commune europeanum*’ in voorkomende gevallen wel aangewezen zijn, maar als *vertrekpunt* van een bacheloropleiding in de

rechten is dit te hoog gegrepen. Voor de 'moderne' rechtsvergelijking [met zowel een horizontale als verticale dimensie] zoals de aanvragers die voorstaan, geldt in wezen hetzelfde. Als invalshoek voor een geïntegreerde studie van nationaal, supranationaal en internationaal recht, begrepen als resultanten van 'multilevel governance', is die methode voor gevorderde juristen in opleiding (op het niveau van een initiële master of op dat van een manama) waarschijnlijk wel haalbaar. Op het niveau van bachelor - en zeker over de hele linie van zo'n opleiding - dient de aanvankelijk vooropgestelde doelstelling worden bijgesteld en het ambitieniveau gematigd.

De idee van 'nationaal en Europees recht die in permanente mengvorm aanwezig zijn in het programma' acht de commissie niet onmiddellijk haalbaar op bachelor-niveau.

Reëler zijn de aanvragende instellingen bij de beschrijving van het programma en van de opleidingsonderdelen daarvan (resp. pp. 35-37 van de aanvraag en bijlage 5). Daar is van een 'medebezien van het Belgisch recht vanuit Europees en rechtsvergelijkend perspectief bij de verschillende vakken ook sprake maar dan in een bescheidener aanzet, tot uitdrukking komend in woordkeuzes als 'waar illustratief en nuttig', 'waar zinvol' en 'indien mogelijk'.

De commissie heeft tijdens de gesprekken duidelijk gemaakt dat ze het essentieel vindt dat de opleiding een duidelijk maar haalbaar ambitieniveau vooropstelt.

Om de tweeslachtigheid die het aanvraagdossier kenmerkt weg te nemen, heeft de commissie tijdens de gesprekken aan de programmaverantwoordelijken gevraagd in bevestigende of ontkennende zin stelling te willen nemen ten aanzien van de centrale doelstelling, zoals de commissie meent dat die in de aanvraag besloten zou moeten liggen. Te weten: 'de door de tUL en de KU Leuven voorgedragen Bachelor in de rechten heeft tot doel studenten grondige kennis en inzicht bij te brengen van het nationale Belgische recht en een gedegen algemene juridische vorming te geven, door middel van probleem- en opdrachtgestuurd onderwijs en vanuit het perspectief dat dit recht zich niet geïsoleerd laat bestuderen, maar dat dit dient te gebeuren in de context van processen van rechtsvorming waarbij enerzijds internationaal (i.h.b. Europees recht) en recht van andere nationale stelsels hun invloed hebben doen gelden en waarbij anderzijds ook het Belgische recht zijn invloed heeft gehad. Voor een goed begrip van het nationale Belgische recht zal - waar relevant en nuttig - aandacht worden besteed aan die internationale en buitenlandsrechtelijke dimensie. Deze aanpak zal geleidelijk aan meer contouren krijgen. In deze bijgestelde en door de programmaverantwoordelijken bevestigde formulering kwam de centrale doelstelling van het programma eenduidig vast te staan. De commissie meent dat die doelstelling ook spoort met het niveau dat het Toetsingskader voor een juridische bacheloropleiding veronderstelt.

Aan de overige opleidingsdoelstellingen die een academisch gerichte bachelor volgens het Toetsingskader wordt geacht te behelzen, voldoet de voorgedragen bachelor in de rechten.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt het facet 'Niveau en oriëntatie: bachelor academisch onderwijs' als voldoende.

4.1.2 Facet 1.2. Domeinspecifieke eisen

- *De doelstellingen van de opleiding (uitgedrukt in eindkwalificaties) sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en het relevante beroepenveld gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk of kunstpraktijk). Ze zijn, ingeval van gereguleerde beroepen, in overeenstemming met de reglementering of regelgeving ter zake*

- Voor academisch gerichte bacheloropleidingen en masteropleidingen zijn de eindkwalificaties ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke en/of artistieke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de praktijk in het relevante beroepenveld

Bevindingen van de commissie:

Over de wijze waarop en de mate waarin de opleiding aansluit bij nationale (en internationale) eisen die vakgenoten en beroepenveld aan een opleiding in het juridische domein stellen, laten zich in het aanvraagdossier de volgende relevante passages vinden:

“Over de opzet van de nieuwe opleiding is met een klankbordwerkgroep intensief van gedachten gewisseld. Dit forum - samengesteld uit een twintigtal vertegenwoordigers van diverse juridische beroepen die op geregelde basis geraadpleegd worden door het samenwerkingsverband tUL-KULeuven - is van mening dat de studenten, door de inhoud van het bachelorprogramma, gevormd worden tot goede juristen met een brede kennis en in het bezit van *'lawyering skills'*: vermogen tot creatief denken en tot relativeren; in staat om, ook in vreemde rechtsstelsels, op zoek te gaan naar oplossingen; een goede kennis van Europese ontwikkelingen e.d. In combinatie met een (Vlaamse) vervolgmaster zullen de afgestudeerden, door hun gedegen kennis van het Belgische recht uitermate geschikt zijn voor de traditionele juridische beroepen, waarnaar nog steeds een grote vraag is. De toegevoegde waarde van de bacheloropleiding is te vinden in de kennis van het internationale en Europese recht en in de rechtsvergelijking. Afgestudeerde masters zijn dan ook geschikt voor alle beroepen waarvoor men juristen vraagt die in staat zijn om op soepele wijze over de Europese grenzen heen te denken en te handelen.” (p. 15)

De bacheloropleiding sluit, volgens de aanvragende instellingen, tevens bijzonder goed aan bij de relevante internationale context:

“In het moderne Europa laten nationale rechtsstelsels zich immers niet meer bestuderen als geïsoleerd van elkaar en van het supranationale en internationale recht. Er is integendeel sprake van *'multilevel governance'* waarbij nationaal, supra- en internationaal recht steeds meer met elkaar verweven raken en elkaar beïnvloeden via processen van constante interactie.

Het Belgische recht raakt steeds meer beïnvloed door met name het Europese recht. Dit Europese recht is de resultante van - en dikwijls een compromis tussen - bestaande nationale rechtstradities. Nadat deze nationale rechtstradities en -stelsels Europees recht hebben gecreëerd, dient, omgekeerd, het aldus gecreëerde Europese recht in nationaal recht te worden geïmplementeerd. Aldus ontstaat een *ius commune europaeum* in constante interactie (géén eenrichtingsverkeer) tussen nationale rechtsordes onderling (horizontale dimensie) en tussen nationaal recht enerzijds en supra- of internationaal recht anderzijds (verticale dimensie). In een dergelijke context blijkt elk nationaal recht beïnvloed, niet enkel door supra- of internationaal recht, maar ook door buitenlands recht (dat immers mee het te implementeren supra- of internationaal recht heeft bepaald).

De bacheloropleiding stelt dit inzicht centraal. Daarom worden nationaal recht, supra- of internationaal recht en rechtsvergelijking niet langer apart van elkaar bestudeerd, maar op geïntegreerde wijze. Moderne rechtsvergelijking, met zowel een horizontale als een verticale dimensie, is niet langer alleen maar intellectueel gewenst - om kennis te vergaren en kritisch te reflecteren op het eigen recht en dit recht waar mogelijk te verbeteren - maar verschijnt als absolute noodzaak om het eigen recht te kunnen begrijpen en te kunnen toepassen.” (p. 12)

En met die geïntegreerde, rechtsvergelijkende en internationaal-/Europeesrechtelijke, benaderingswijze van het Belgische nationale recht laat de voorgedragen opleiding zich ook veel beter naar internationale standaarden beoordelen, zo menen de aanvragende instellingen: "Door niet langer de eigenheid van het nationale recht centraal te plaatsen maar integendeel de verwevenheid ervan met buitenlands, supra- en internationaal recht, poogt de opleiding zich uitdrukkelijk aan internationale maatstaven te onderwerpen. Het is de hoop dat deze visie op de rechtenopleiding vergelijkbaarheid, en derhalve *benchmarking*, van de opleiding op internationaal niveau zal vergemakkelijken en op termijn de inzetbaarheid van studenten in meerdere nationale Europese rechtstelsels kan bevorderen."

Overwegingen:

Voor zover de commissie heeft kunnen vaststellen is het voorgestelde programma in samenspraak met het beroepenveld ontwikkeld en ook afgestemd op de domeinspecifieke eisen die vanuit dat werkveld voor een in te richten (Limburgse) juridische bacheloropleiding zijn aangedragen. De klankbordwerkgroep is bij de opstelling van de eerste opzet van het programma evenwel niet betrokken is geweest. Dat is in een later stadium (juni 2006) gebeurd.

Uit het gesprek dat de commissie met vertegenwoordigers van werkveld had, is haar gebleken dat het werkveld in het algemeen tevreden is over de invulling van het curriculum en de mate waarin daarin rekening is gehouden met de van die kant ingebrachte opleidingseisen. Met name waren ze goed te spreken over het feit dat de opleiding, naast de aandacht die besteed wordt aan het bijbrengen van parate kennis, ook voorziet in training in juridische vaardigheden en denkkaders die recht doet aan de polyvalente rechtspraktijk waarin opgeleiden (na voltooiing van hun juridische masteropleiding) later komen te werken.

Aansluiting bij de internationale juridische context kan de opleiding met haar benadering van het nationaal Belgisch recht vanuit een rechtsvergelijkende en internationaalrechtelijke invalshoek - in de bescheiden ambitie zoals die door de commissie werd geformuleerd - niet worden ontzegd. De gedachte dat de opleiding zich aldus ook uit een oogpunt van benchmarking internationaal 'meetbaar' maakt, spreekt de commissie aan.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt facet 'Domeinspecifieke eisen' voldoende.

4.1.3 Samenvattend oordeel onderwerp 1: Doelstellingen opleiding

De facetten 'Niveau en oriëntatie' en 'Domeinspecifieke eisen' heeft de commissie beide als voldoende gekwalificeerd. Daarmee krijgt het onderwerp 'Doelstellingen' in zijn geheel een voldoende waardering.

4.2 Programma

Voor de beschrijving van het programma wordt verwezen naar het voorgaande hoofdstuk 3.

4.2.1 Facet 2.1. Eisen academische gerichtheid

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor academische gerichtheid:

[in het geval van een academisch gerichte bacheloropleiding:]

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten) binnen relevante disciplines
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de ontwikkeling en beoefening van de kunsten
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen

Bevindingen van de commissie:

De onderscheiden criteria van het onderhavige facet komen op een tweetal plaatsen in de aanvraag ter sprake. De betreffende tekstpassages luiden als volgt:

“Het leerproces van de student staat centraal bij de vormgeving van het curriculum. De bedoeling is studenten te stimuleren tot zelfstandig leren, waarbij ze kritisch leren omgaan met de beschikbare gegevens. Het systeem is gebaseerd op het principe dat “leren” door de studenten zelf moet gebeuren waarbij het onderwijs hiervoor de condities moet creëren. Studenten wordt een stimulerende onderwijsomgeving aangeboden, door zoveel mogelijk aan te sluiten op de juridische praktijk en door aangrijpingspunten te vinden bij hun belevingswereld.

In de bacheloropleiding in de rechten wordt de klemtoon van de onderwijsaanpak verlegd van kennisoverdracht naar kennisverwerving en –verwerking door middel van zelfstudie, met een gradueel afnemende sturing en begeleiding vanuit het docentenkorps. Door de wijze van onderwijs nemen studenten kennis van juridische probleemstellingen en bestuderen deze vanuit de verschillende hoofdgebieden van het recht waarin de min of meer algemene leerstukken met betrekking tot het gestelde probleem hun basis vinden. Daarmee wordt beoogd de studenten nieuwsgierig te maken naar de oplossing van het gestelde probleem, hen te prikkelen tot een ruime mate van zelfstudie en hen te brengen tot een constructieve samenwerking met medestudenten.

De opleiding beoogt een basiskennis en -inzicht bij te brengen in de belangrijkste gebieden en leerstukken van het recht en dit te combineren met voor een jurist noodzakelijke vaardigheden. Het onderwijsprogramma is er verder op gericht studenten zelfstandigheid en probleemoplossend vermogen aan te leren. Dit alles wordt geconcretiseerd door onderwijsvormen aan te bieden die ervan uitgaan dat de studenten tijdens hun opleiding een steeds grotere mate van zelfstandigheid en competentiegroei aankunnen; de leerstof wordt ingeleid en besproken aan de hand van zelfstudieopdrachten of aan de hand van op de praktijk gebaseerde casussen. In alle gevallen wordt kleinschaligheid van het aangeboden onderwijs nagestreefd en wordt het leerproces actief begeleid.” (p. 26/27)

[en meer specifiek over de algemeen juridische en onderzoeksvaardigheden:]

“Aan het verwerven van juridische vaardigheden wordt de nodige aandacht besteed, expliciet in een aantal practica maar ook op impliciete wijze in de juridische blokken. Ook hier wordt gestreefd naar een coherente samenhang en de ontwikkeling van een vaardighedenlijn waarbij oplopend in graad van moeilijkheid de verschillende vaardigheden worden geoefend en beoordeeld. Doorheen de gehele opleiding komen de volgende, voor juristen onmisbare vaardigheden, aan bod: studievaardigheden, elementaire studietechnische vaardigheden (leren opzoeken in de bibliotheek, lezen van arresten en wetteksten), juridische argumentatieleer (oplossen van casussen), juridische uitdrukkingsvaardigheid (mondeling en schriftelijk, procederen, debatteren en schrijven van

stukken). Daarbij worden de verschillende vaardigheden oplopend in graad van moeilijkheid geoefend en beoordeeld.

De interactie tussen onderwijs en onderzoek wordt in het programma geleidelijk opgebouwd en in de loop van de opleiding worden steeds meer onderzoeksvaardigheden in het onderwijs geïncorporeerd. In de eerste fase zijn studenten vooral bezig met het verkennen van het juridische domein. Dat gebeurt meteen vanuit de academische invalshoek: direct in het begin worden studenten aangemoedigd om de bibliotheek in te gaan en ook zelf literatuur te zoeken die betrekking heeft op het aan de orde zijnde onderwijsblok. Een academicus in spe moet immers ook leren dat er verschillende visies kunnen zijn op specifieke juridische vragen. Vanaf het begin wordt daarom in het onderwijs gewerkt met zo recent mogelijke handboeken en/of artikelen van verschillende auteurs. De door deze auteurs geventileerde opvattingen worden vervolgens in de onderwijsbijeenkomsten tegen elkaar afgezet door middel van discussie onder de groepsleden. In verschillende blokken wordt van studenten bovendien gevraagd dat zij gedurende de blokperiode een of meerdere essays schrijven over onderwerpen die gerelateerd zijn aan het blok. Uiteraard moet daarbij gebruik gemaakt worden van diverse literatuur die over dat onderwerp is verschenen.”

Overwegingen:

De commissie meent dat de aanvragende instellingen in het aanvraagdossier op adequate en inzichtelijke wijze hebben weten aan te tonen dat het programma aansluit bij de criteria voor academische gerichtheid zoals die door het Toetsingskader worden geformuleerd. De commissie heeft daar in kritische zin niets aan toe toevoegen of af te doen.

Oordeel van de commissie: De commissie beoordeelt het facet ‘Academische gerichtheid’ als voldoende.

4.2.2 Facet 2.2. Relatie tussen doelstelling en programma

- *Het programma, het didactisch concept, de werkvormen en de wijze van toetsing weerspiegelen de te bereiken eindkwalificaties van de opleiding*
- *De te bereiken eindkwalificaties zijn aantoonbaar vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma*

Bevindingen van de commissie:

Over het didactisch concept van het programma, de werkvormen en de wijzen van toetsing *als zodanig* melden de aanvragende instellingen onder meer het volgende.

Het *didactisch concept* krijgt in programma vooral gestalte in de formule van het studentgecentreerde onderwijs. Het gaat daarbij om een combinatie van twee onderwijsvormen: resp. die van het probleemgestuurde onderwijs (PGO), die als didactische en curriculumstructurende strategie al vele jaren door de UM in haar juridische curricula in de praktijk wordt gebracht en die van het opdrachtgestuurde onderwijs (OGO), waarmee de UHasselt sedert 1997 de nodige ervaring heeft opgedaan in de opleidingen geneeskunde en informatica.

Gebleken is, volgens de aanvragende instellingen, dat deze activerende en studentgecentreerde onderwijsvormen de effectiviteit van de opleiding verhogen en bijdragen aan een stimulerende onderwijsomgeving.

Ook in de voorgedragen opleiding is dat volgens de aanvragers het geval door ‘[...] zoveel mogelijk aan te sluiten op zowel de juridische praktijk als op de belevingswereld van de studenten. Dit onderwijsconcept beoogt juristen te vormen die kennis en inzicht in de belangrijkste gebieden en leerstukken van het recht combineren met een voor een jurist

noodzakelijke vaardigheden. Een groot deel van deze vaardigheden komt geïntegreerd aan de orde in het curriculum van de bacheloropleiding. Daarnaast komen ze ook expliciet aan bod tijdens de vier practica en de bachelorscriptie, aldus de aanvragende instellingen. Achterliggende idee bij de opbouw van het curriculum is dat via een stijgende lijn van opdracht- naar probleemgestuurd onderwijs studenten een steeds grotere mate van wetenschappelijke zelfstandigheid aankunnen. Zelfstudie vormt dan ook een belangrijk uitgangspunt bij de PGO en OGO-onderwijsvormen. De studieleidraad (blauwdruk) die voor elk blok wordt opgemaakt door het onderwijsteam fungeert als handleiding om de studenten bij die zelfstudie te begeleiden. In de studieleidraad worden, naast alle voor het desbetreffende blok relevante onderwijstechnische en -organisatorische zaken, ook en vooral de zelfstudieopdrachten met nauwgezette instructies en de PGO-taken beschreven. De *werkvormen* sluiten, naar zeggen van de aanvragende instellingen, daarbij aan. Zo dienen de hoorcolleges vooral als oriëntatie op de zelfstudieopdracht of de PGO-opdracht; ze schetsen de rode draad en verhelderen moeilijke onderdelen van de leerstof. De onderwijsgroepen (van max. 20 studenten) hebben een begeleidende functie bij de uitwerking van de verschillende opdrachten. Bij PGO- opdrachten is de onderwijsgroep er vooral om de studenten feedback te laten geven op elkaars werk en bij zelfstudieopdrachten (OGO) fungeert de onderwijsgroep vooral als een interactief herhalingsmoment. Ook bij de *wijze(n) van toetsing* wordt zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de onderwijsvorm die voor het betreffende blok is gekozen en de werkvormen die daarbij zijn gehanteerd. In de regel gaat het daarbij om een schriftelijk examen – met open of essay-vragen, met multiple-choice-vragen of een combinatie daarvan - maar ook het schrijven van papers of het houden van een presentatie behoort tot de mogelijkheden.

Hoe het didactisch concept, de gekozen werkvormen en de gehanteerde *aansluiten bij de eindkwalificaties* van de opleiding heeft de aanvragende instelling gepoogd duidelijk te maken in de blauwdrukken die voor alle opleidingsonderdelen (blokken) zijn opgesteld (bijlage 6 bij het aanvraagdossier, Bijlagenkatern pp. 25-67).

De blauwdrukken bevatten tot dat doel voor elk opleidingsonderdeel in samenhangende zin een beschrijving c.q. opgaaf van de voornaamste literatuur, de werkvorm(en), de toetsvorm, de voertaal en de met dat opleidingsonderdeel te behalen leerdoelen, uitgedrukt in 'deeleindtermen' van de beoogde eindkwalificaties van de opleiding (zoals hierboven weergegeven onder de *Bevindingen* bij facet 1.1). Het zou te ver voeren om al die blauwdrukken hier integraal weer te geven. De commissie volstaat hier met de opmerking dat die blauwdrukken een accuraat beeld schetsen van hetgeen van studenten per opleidingsonderdeel (blok) wordt verlangd, hoe dat onderdeel past in het geheel van het programma en van de deeleindtermen (leerdoelen) die ermee beoogd worden.

Overwegingen:

De instellingen hebben volgens de commissie aannemelijk weten te maken dat het programma - met het didactische concept dat eraan ten grondslag ligt en de daarbij gekozen werkvormen en toetsingswijzen – een weerspiegeling vormt van de eindkwalificaties die de instellingen hebben vooropgesteld. Het programma stimuleert studenten onmiskenbaar tot zelfstandig leren, leert hen kritisch om te gaan met verworven kennis en inzichten, helpt richting te geven aan eigen oordeelsvorming en traint hen in het vermogen om probleemoplossend te werk te gaan.

In de 'Blauwdrukken Opleidingsonderdelen' zijn per studieonderdeel (blok) de te bereiken eindkwalificaties op verifieerbare wijze - namelijk beschreven als te behalen deeleindtermen - vertaald in leerdoelen.

De commissie had aanvankelijk bedenkingen bij de uitwerking van dit facet. Dat had vooral te maken met het feit dat de vakbeschrijvingen onvoldoende aansloten bij de wel zeer ambitieuze doelstellingen die de aanvragende instellingen zich, in termen van beoogde eindkwalificaties, leken te stellen. Die doelstellingen zijn - qua ambitieniveau - op instigatie van de commissie sterk naar beneden bijgesteld. (zie onder facet 1.1. en de Samenvattende Conclusie in hoofdstuk1). Zoals geformuleerd door de commissie sluit het programma inderdaad aan bij de in de loop van de gesprekken bijgestelde en meer realistisch gestelde doelstellingen.

Oordeel van de commissie : onder het voorbehoud dat de doelstellingen gelezen dienen te als verwoord door de commissie bij facet 1.1, beoordeelt de commissie het facet 'Relatie tussen doelstellingen en programma' als voldoende.

4.2.3 Facet 2.3. Samenhang programma

Het beoogde programma is inhoudelijk samenhangend.

Bevindingen van de commissie:

Over de samenhang van het programma laten zich in het aanvraagdossier de volgende relevante passages vinden:

“Bij de opbouw van het programma zijn in het licht van de hoger geschetste doelstellingen een aantal algemene uitgangspunten gehanteerd. Het programma is als één geheel geconcipieerd met verspreid over de bachelorjaren drie typen van opleidingsonderdelen: juridische opleidingsonderdelen, vaardigheden en hulpwetenschappen. De rechtsvergelijkende benadering en de didactische werkvormen vormen de verbindende elementen doorheen de opleiding.

De opleiding is in haar geheel opgebouwd uit verplichte opleidingsonderdelen hetgeen de studenten helpt het overzicht te behouden in de samenhang van de verschillende juridische disciplines en hen toelaat een onderbouwde keuze te maken in de masteropleiding.

Wat de juridische opleidingsonderdelen betreft, bestaat het curriculum uit een bestudering van alle relevante hoofdgebieden van het Belgische recht, op rechtsvergelijkende wijze, geïntegreerd en in samenhang met het Europees gemeenschapsrecht. Met het oog op interne samenhang zijn de blokken zodanig geprogrammeerd dat telkens gefocust wordt op een bepaald rechtsgebied waarbij Belgisch recht in Europees en rechtsvergelijkend perspectief geplaatst wordt. Doel daarbij is studenten een grondige kennis bij te brengen van de centrale begrippen, beginselen en regels van het Belgisch recht als *variatio* op een Europees *ius commune*.

Ieder blok behandelt een bepaald rechtsgebied waarbij ervoor gekozen is om het onderwijs niet te versplinteren in zeer kleine deelgebiedjes maar het eerder thematisch op te zetten. Elk blok heeft daartoe een centraal thema en hoofdlerdoelen. Deze zijn afgeleid van de eindtermen van de bacheloropleiding. De thema's en leerdoelen kennen een toenemende complexiteit, breedte en diepgang.”

Ook bij het aanleren van juridische vaardigheden wordt door de hele opleiding heen gestreefd naar een coherente samenhang, aldus de aanvragers, met name doordat ter zake een ontwikkelingslijn wordt gevolgd waarbij oplopend in graad van moeilijkheid de verschillende vaardigheden worden geoefend. Hetzelfde is het geval met de interactie

tussen onderwijs en onderzoek in het programma: geleidelijk worden in het curriculum meer onderzoeksvaardigheden geïncorporeerd.

Overwegingen:

De commissie deelt het oordeel van de aanvragende instellingen dat het programma inhoudelijk samenhangend is.

Het programma kent een duidelijke sequentiële opbouw en kent een doordachte fasering in het aanleren van algemeen juridische en onderzoeksvaardigheden. De programmering van de blokken is daarop afgestemd, doordat de gekozen thema's en leerdoelen een oplopende graad in complexiteit, breedte en diepgang kennen. Ook het uitgangspunt om het nationale recht niet geïsoleerd te willen bestuderen, maar - waar relevant en nuttig - te willen beschouwen in het licht van Internationaal (Europees) en buitenlands recht, zorgt voor een herkenbare rode draad in de opleiding.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt het facet 'Samenhang programma' als voldoende.

4.2.4 Facet 2.4. Studielast

De studietijd sluit aan bij de norm zoals vastgesteld bij decreet.

Bevindingen van de commissie:

Achterliggende gedachte bij dit facet is dat een opleiding studeerbaar dient te zijn, hetgeen in ieder geval inhoudt dat de studietijd van de opleiding binnen de decretaal bepaalde norm dient te blijven, maar ook dat factoren die betrekking hebben op het programma en die de voortgang belemmeren, zoveel mogelijk worden weggenomen.

Over de studeerbaarheid in eerst genoemde zin meldt het aanvraagdossier: "Het bachelorprogramma in de rechten voldoet aan de decretale eisen met betrekking tot de studieomvang, m.a.w. het bestaat uit 180 studiepunten. De bacheloropleiding in de rechten volgt de decretaal bepaalde norm dat de student 1500 tot 1800 uur per jaar werkt. Op basis van 40 à 42 werkweken in een academiejaar, komt dit overeen met gemiddeld 37.5 à 45 SBU per week, inclusief examens."

Verificatie van de studielast, zoals die door de opleiding wordt geclaimd, is onderdeel van de interne kwaliteitszorg, aldus het aanvraagdossier. Daarvoor staat de opleiding een aantal instrumenten ter beschikking. Genoemd worden:

- studietijdmetingen: met behulp van een elektronische tijdschrijfgenda kunnen studenten per week en per opleidingsonderdeel de uren contactonderwijs (hoorcolleges en andere) en de uren zelfstudie registreren en dit gedurende een volledige onderwijsperiode (inclusief studie- en examenweken);
- evaluatievergaderingen met studenten: studielast kan in het kader van het agendapunt procesbewaking aan bod komen;
- enquêtelijsten: één van de items is standaard de studielast.

Voor de studeerbaarheid in de tweede betekenis voert het aanvraagdossier geen verder argumenten aan. De commissie meent in het aanvraagdossier niettemin omstandigheden te hebben gevonden die maken dat eventuele belemmeringen in de studievoortgang worden tegengaan of voorkomen. Zij maken onderdeel uit van haar beoordeling onder

Overwegingen.

Overwegingen

Naar het oordeel van de commissie voldoet de voorgedragen opleiding aan de decretale norm waar het de studieomvang betreft. Uit de voorbeelden van twee doorsnee werkweken van een student (voor het resp. jaar 1 en jaar 2 en 3) - met daarin uitgesplitst de per werkdag benodigde uren voor contactonderwijs, zelfstudie, uitwerking opdrachten en voorbereiding onderwijsgroepen - blijkt dat de opleiding uitgaat van een weekbelasting gemiddeld 40 uur. Uit een ter gelegenheid van de site visit verstrekt overzicht blijkt verder op jaarbasis wordt gerekend met een belasting van 40 à 42 weken van 40 uur, verspreid over vier blokken van acht weken (met elk een belasting van 330 uur) en twee blokken van vier weken (van elk 165 uur).

De commissie heeft geen reden om aan te nemen dat die belasting in de praktijk significant hoger (of lager) zal liggen

Twee omstandigheden dragen er naar het oordeel van de commissie verder nog toe bij dat het programma ook in die zin studeerbaar is, dat eventuele belemmeringen in de studievertraging worden voorkomen.

In de eerste plaats betreft dat de aanwezigheid en het functioneren van de zgn. 'ombudspersonen' (een stafid per studiejaar), en in tweede plaats de rol die de onderwijskundige medewerkers (studieadviseurs) in het geheel van de opleiding spelen. Uit de beschrijving van de taken van genoemde functionarissen maakt de commissie op dat beiden zich - de een vanuit de ombudsfunctie, de ander vanuit de opdracht tot studiebegeleiding - inzetten voor een doelmatige en efficiënte studietoepassing. Verder behoort het ook tot de advies- en studiebegeleidingsfunctie van deze functionarissen uitdrukkelijk aandacht te schenken (met name in het eerste jaar van de studie) aan de geschiktheid voor de studie en zorg te dragen voor de begeleiding bij keuzemomenten in de loop van het curriculum.

De commissie verwacht dat beide 'figuren' in belangrijke mate zullen kunnen bijdragen aan de studeerbaarheid van de opleiding, omdat ze een duidelijke signaleringsfunctie vervullen en knelpunten kunnen helpen voorkomen of oplossen.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt het facet 'Studielast' als voldoende.

4.2.5 Facet 2.5. Toelatingsvoorwaarden

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:

Bachelor:

- *diploma secundair onderwijs, diploma van het hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, diploma van het hoger onderwijs voor sociale promotie of een diploma of getuigschrift dat bij of krachtens een wet, decreet, Europese richtlijn of een andere internationale overeenkomst als gelijkwaardig wordt erkend*
- *door het instellingsbestuur bepaalde voorwaarden voor personen die niet aan bovengenoemde voorwaarden voldoen*

Bevindingen van de commissie:

Het aanvraagdossier meldt hieromtrent:

"De algemene toelatingsvoorwaarden voor de bacheloropleiding zijn decretaal bepaald. De begintermen van de opleiding beantwoorden aan deze algemene toelatingsvoorwaarden. Van de instromende student in de gezamenlijk georganiseerde bacheloropleiding in de rechten wordt verwacht dat hij of zij in het bezit is van:

1. een diploma van secundair onderwijs
2. *of* een diploma bezit van het hoger onderwijs van een cyclus met volledig leerplan
3. *of* een diploma bezit van het hoger onderwijs voor sociale promotie met uitzondering van het Getuigschrift Pedagogische bekwaamheid
4. *of* een studiebewijs bezit dat krachtens een wettelijke norm, een Europese richtlijn of een internationale overeenkomst als gelijkwaardig met een van de voorgaande diploma's wordt erkend.

Voor wie niet voldoet aan de algemene toelatingsvoorwaarden, gelden bijzondere toelatingsvoorwaarden conform de bepalingen van het Onderwijs- en Examenreglement (OER) voor UHasselt- en tUL- studenten.

Van studenten wordt verder verwacht dat ze een voldoende kennis van Nederlands, Frans en Engels hebben, op het niveau van de derde graad algemeen secundair onderwijs (Besluit van de Vlaamse Regering d.d. 23 juni 2000 tot vaststelling van de eindtermen van de tweede en de derde graad van het gewoon secundair onderwijs). Als studenten aan deze voorwaarde voldoen, zijn ze voldoende toegerust om de bacheloropleiding te starten.”

Overwegingen:

De commissie stelt vast dat de toelatingsvoorwaarden tot een bacheloropleiding als de onderhavige decretaal bepaald zijn (immers vastgesteld bij decreet van 30 april 2004⁵) en bevestigt dat de voorwaarden, zoals die door aanvragende instellingen in casu worden gesteld, hiermee overeenkomen.

Oordeel van de commissie : de commissie beoordeelt het onderhavige facet als voldoende.

4.2.6 Facet 2.6. Studietoerichting

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de studietoerichting:

- *Bachelor: tenminste 180 studiepunten*

Bevindingen van de commissie:

Het aanvraagdossier volstaat met de constatering: “Zoals decretaal is voorgeschreven, omvat de gezamenlijk georganiseerde bacheloropleiding in de rechten 180 studiepunten.”

Overwegingen:

Met de opgegeven 180 ECTS voldoet de voorgedragen opleiding aan de decretale norm⁶ waaraan een bacheloropleiding, qua studiebelasting, tenminste dient te voldoen.

De commissie heeft geen reden om aan te nemen dat het programma, ingevuld met de blokken en studieonderdelen zoals opgevoerd in het aanvraagdossier, in significante zin méér of minder belasting behelst dan de 180 ECTS die daarvoor door de instellingen zijn berekend. Zie verder ook de *Overwegingen* van de commissie bij facet 2.4.

Oordeel van de commissie : de commissie beschouwt het facet ‘Studietoerichting’ als voldoende.

---

⁵ Art. 9 Decreet betreffende de flexibilisering van het hoger onderwijs in Vlaanderen en houdende dringende hogeronderwijsmaatregelen, Staatsblad 12/10/2004, p. 71039; identificatienummer Vlaamse Codex: 1013468.

⁶ Art. 123 § 4 Structuurdecreet, Staatsblad 14/08/2003, p. 40964; identificatienummer Vlaamse Codex 1011514.

4.2.7 Samenvattend oordeel onderwerp 2: Programma

De facetten 'eisen hbo', 'relatie tussen doelstellingen en programma', 'samenhang programma', 'instroom', en 'duur' beoordeelt het panel als voldoende. Daarmee krijgt het onderwerp 2 'Programma' als geheel een positieve beoordeling.

4.3 Inzet personeel

4.3.1 Facet 3.1. Eisen professionele/academische gerichtheid

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een academisch gerichte opleiding:

- *Het onderwijs zal voor een belangrijk deel worden verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten)*
- *Bij de daartoe in aanmerking komende opleidingen zal daarenboven voldoende personeel beschikken over kennis en inzicht in de desbetreffende beroeps- of kunstpraktijk*

Bevindingen van de commissie:

Over dit facet wordt in het aanvraagdossier het volgende gereleveerd:

“Het onderwijs zal, als academisch onderwijs, verzorgd worden door docenten met een wetenschappelijke aanstelling en gesteund zijn op hun wetenschappelijk onderzoek in het betrokken vakgebied. Daartoe zal beroep gedaan worden op de leden van de academische staf van de samenwerkende rechtsfaculteiten of –departementen, die aan die vereisten voldoen.

De opleiding wordt ondersteund door wetenschappelijk onderzoek dat aansluit bij het onderzoeksbeleid van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven, de faculteit der Rechtsgeleerdheid van de UM en het departement Rechten van de UHasselt. Tussen de partners zal er afstemming en een taakafpraak plaatsvinden over het onderzoek waarbij het Europese *Ius Commune* de rode draad vormt en waarbij de beide Vlaamse partners in het bijzonder de Belgische context voor hun rekening nemen.

Het bachelorprogramma wordt door de partners verzorgd waarbij de percentuele verdeling van de onderwijsactiviteiten tussen de UM, de KU Leuven en de UHasselt respectievelijk 40, 30 en 30 bedraagt. De concrete invulling van deze bijdrage zal in wederzijds overleg tussen de partners vastgelegd worden. Daarbij zal geput worden uit de bestaande personeelsformatie maar zullen ook extra aanwervingen gebeuren.”

Verder zij hier verwezen naar de onder facet 1.1. geciteerde passages over de wijze waarop en de mate waarin de opleiding door het wetenschappelijk onderzoek van de samenwerkende partners wordt ondersteund.

Overwegingen:

Afgaande op de antecedenten en kwalificaties van de docenten van de drie samenwerkende instellingen op wie een beroep gaat worden gedaan voor het verzorgen van het onderwijs in de bacheloropleiding - zoals vermeld in bijlage 9 bij het

aanvraagdossier (pp. 74-90 van het Bijlagenkatern) - kan de commissie zonder enige reserve concluderen dat aan de beide toetsingscriteria van het onderhavige facet wordt voldaan.

Het streven van de instellingen (met name van het universiteitsbestuur van de UHasselt in dit verband) is erop gericht om zich, ook bij het nog aan te werven personeel, te verzekeren van personen die zoveel mogelijk aan beide criteria voldoen.

Oordeel van de commissie : de commissie beoordeelt het onderhavige facet als voldoende.

4.3.2 Facet 3.2. Kwantiteit personeel

- *Er wordt voldoende capaciteit beschikbaar gesteld om de nieuwe opleiding te kunnen starten.*
- *Er wordt voldoende capaciteit beschikbaar gesteld om de nieuwe opleiding te kunnen continueren.*

Bevindingen van de commissie:

In de beschrijving van de kwantitatief benodigde formatie doen de aanvragende instellingen uitkomen dat:

“De personeelsformatie voor de gezamenlijk georganiseerde bacheloropleiding in de rechten bestaat uit personeelsleden van de KU Leuven, en, wat de tUL betreft, uit personeelsleden van de UM en de UHasselt. Bij de oprichting van de tUL werd immers bepaald dat de tUL geen eigen personeelsformatie of infrastructuur zal hebben, maar voor de realisatie van haar doelstellingen een beroep zal doen op de personeelsformatie en de infrastructuur van de beide moederuniversiteiten, UM en UHasselt.

Om een eigen personeelsformatie te verzekeren, zal de UHasselt een aanwervingsplan uittekenen. Vanaf de start van het programma zal de UHasselt voorzien in een omkadering van een tweetal full time equivalenten ZAP- leden. Deze docenten zullen een aantal leeropdrachten uit het bachelorcurriculum voor hun rekening nemen. De rest van de opdrachten zal verdeeld worden over de overige partners, hetzij op voltijdse hetzij op deeltijdse basis. De UHasselt zal haar departement Economie-Recht van de faculteit TEW splitsen, zodat een departement Rechten aan de UHasselt zal ontstaan. De nieuw aan te werven docenten en onderzoekers (deeltijds en voltijds) zullen in het departement Rechten worden benoemd/aangesteld door het universiteitsbestuur van de UHasselt. Deze personeelsleden moeten de basis vormen voor een onderzoeksgroep in Hasselt - verbonden aan het departement Rechten - die onderzoek verricht binnen de strategie van de onderzoeksschool *Ius Commune* (waarin de UM en de KU Leuven participeren). Het opstellen van het aanwervingsplan en het werven van wetenschappelijk personeel zal in gezamenlijk overleg geschieden. Daarbij zal via een open werving de hoogste kwaliteit worden verzekerd waarbij als gezegd samenwerking met andere universiteiten tot de mogelijkheden behoort.

Het opstellen van het aanwervingsplan en het werven van wetenschappelijk personeel zal in gezamenlijk overleg geschieden. Daarbij zal via een open werving de hoogste kwaliteit worden verzekerd waarbij als gezegd samenwerking met andere universiteiten tot de mogelijkheden behoort. Het wetenschappelijk, administratief en technisch personeel dat hiervoor zal worden ingezet, is afhankelijk van de instroom en de hieraan verbonden financiële mogelijkheden.”

Voor een cijfermatige onderbouwing verwijzen de instellingen tot slot naar het bij onderwerp ‘Conditie voor continuïteit’ (facetten 6.1 t/m 6.3) opgenomen financieel vijfjarenplan.

Aan de daar vermelde cijfers zijn onderstaande gegevens over de inzet van personeel ontleend:

	2008-09	2009-10	2010-11	Stabiele fase 2012 -13 e.v.
Studentenaantal	188	320	422	483
ZAP	4,0	6,0	9,0	9,0
AAP	4,5	8,4	12,3	12,3
Totaal AP	8,5	14,4	21,3	21,3
Staf-studenten ratio	1 : 19,8	1 : 22,2	1 : 19,8	1 : 22,5

Bij de berekening van de benodigde bestafling aan academisch personeel is ervan uitgegaan dat de opleiding 80% van de Limburgse generatiestudenten die rechten willen studeren aantrekt en dat in totaal de instromende studentenpopulatie voor 20% uit niet-Limburgers bestaat.

Verder is nog van de volgende aannames uitgegaan:

- het ZAP neemt gemiddeld 2 à 3 u hoorcollege voor zijn rekening per week en verzorgt een deel van het onderwijs in de onderwijsgroepen;
- en onderwijsgroep telt maximum 20 studenten;
- het AAP verzorgt onderwijs aan de onderwijsgroepen

Overwegingen:

De commissie is van oordeel dat door de samenwerkende instellingen voldoende capaciteit aan docent-fte wordt vrijgemaakt om de voorgedragen opleiding te kunnen starten en te kunnen continueren. Een beoogde staf/studenten-ratio van 1:22,5 in de stabiele fase acht de commissie aanvaardbaar, al is de commissie van mening dat - gelet op de kleinschaligheid die het gecombineerde probleem- en opdrachtgestuurde onderwijs veronderstelt - een ratio van rond de 1: 20 zeer wenselijk is. Van de kant van de aanvragende instellingen is gezegd die door de commissie uitgesproken wens ter harte te zullen nemen.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt het facet 'Kwantiteit personeel' als voldoende

4.3.3 Facet 3.3. Kwaliteit personeel

Het in te zetten personeel is gekwalificeerd voor een inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma

Bevindingen van de commissie:

Bij de bespreking van kwaliteit van het in te zetten academisch personeel besteden de aanvragende instellingen vooral veel aandacht aan de werving en selectie van nieuwe docenten en de training van zittend academisch personeel, met oog op de bijzondere eisen die het probleem- en opdrachtgestuurd onderwijs aan docenten stelt:

"Aangezien de start van de bacheloropleiding voorzien is voor het academiejaar 2008-09 zullen de inrichtende instellingen in de tussentijd een wervingsplan en trainingsprogramma voor docenten op touw zetten.

De werving en selectie van nieuwe docenten zal gebeuren met aandacht voor de didactische en inhoudkundige kwaliteiten van de kandidaten.

De noodzaak om voortdurend te investeren in een goed uitgebouwde didactische en informatietechnologische specialisatie voor docenten en beginnende docenten is evident vanwege de voortdurende ontwikkelingen in het onderwijs. Het opleidingsbestuur ziet er op toe dat het onderwijsfunctioneren van de docenten zo optimaal mogelijk is middels onder andere cursussen onderwijsprofessionalisering en management van onderwijsteams. In de aanloop naar de start van de opleiding in 2008 wordt een staff development traject voorzien voor alle betrokken medewerkers. Nieuwe medewerkers zullen veelal weinig ervaring hebben met het studentgecentreerd onderwijsconcept dat gehanteerd wordt binnen de bacheloropleiding in de rechten. Zij krijgen daarom een training die er op gericht is zowel de theoretische als praktische aspecten van opdracht- en probleemgestuurd onderwijs onder de knie te krijgen. Bij praktische aspecten moet gedacht worden aan tutortraining, het gebruik van de elektronische leeromgeving enz. Voor de zittende staf worden informatiesessies en cursussen georganiseerd met als doel het eigen onderwijsfunctioneren te optimaliseren.”

Overwegingen:

De commissie heeft er alle vertrouwen in dat de aanvragende instellingen erin zullen slagen om bij de start van het curriculum het benodigde personeel beschikbaar te hebben, en ervoor te zorgen dat ze inhoudelijk, didactisch en technisch-organisatorisch voldoende zijn toegerust om het programma met de vooropgestelde kwaliteit te kunnen realiseren. Wat de inhoudelijke en didactische kwalificaties van het in te zetten zittende academische personeel betreft, gaat het panel af op de aangeleverde cv's/ antecedentenoverzichten in de docentenlijst (bijlage 9 van het Bijlagenkatern). Het panel stelt vast dat het zittend personeel zeker inhoudelijk voldoende gekwalificeerd is om het onderwijs in de voorgestelde opleiding te verzorgen. Uit de 'Blauwdrukken Opleidingsonderdelen' blijkt immers dat het zittende personeel dat ingezet gaat worden voor de verschillende opleidingsonderdelen met name wordt betrokken bij dat domein (of domeinen) waarop ook hun wetenschappelijke expertise ligt. De meesten van hen kunnen daarbij bogen op een ruim aantal jaren werkervaring met academisch onderwijs, die hen naar het oordeel van de commissie ook in onderwijskundige zin gekwalificeerd doet zijn voor het te verzorgen onderwijs in de bachelor. De commissie heeft tot slot ook geen reden om te twifelen aan de technisch-organisatorische competenties van dit in te zetten personeel.

De commissie onderstreept dat een sterk kernteam van docenten een absolute vereiste is om het vooropgestelde programma met de gewenste kwaliteit te kunnen realiseren. Ze dringt erop aan dat de opleiding de nodige zorg besteedt aan het samenstellen van een kernteam van hoogleraren van de drie, bij de opleiding betrokken, instellingen. Het programma is immers, ook na de bijstelling naar een meer realistisch aspiratieniveau, nog steeds een ambitieus programma met een heel eigen didactische formule. Het is daarom volgens de commissie aangewezen dat de nodige zorg wordt besteed aan het samenstellen van een 'core faculty' die deze formule bewaakt, de kwaliteit van het programma borgt en die zich in alle opzichten verantwoordelijk voelt voor het programma, ook waar het er bijv. op aankomt docenten (blijvend) te motiveren. Van de kant van de betrokken besturen alsook de programmamaverantwoordelijken werd het belang van een dergelijke 'core faculty' onderkend en werd toegezegd dat de opleiding zal trachten om zo spoedig mogelijk tegemoet te komen aan de aanbevelingen van de commissie.

De commissie heeft gestipuleerd dat de aanvragende instellingen hun uiterste best zullen doen om op afzienbare termijn (gedacht werd aan maximaal twee jaar) een team van 'trekkers' als hier bedoeld te vormen.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt het facet 'Kwaliteit personeel' als voldoende.

4.3.4 Samenvattend oordeel onderwerp 3: Inzet personeel

De facetten 'eisen hbo', 'kwantiteit personeel' en 'kwaliteit personeel' beoordeelt het panel als voldoende. Daarmee krijgt het onderwerp 3 'Inzet personeel' als geheel een positieve beoordeling.

4.4 Voorzieningen

4.4.1 Facet 4.1. Materiële voorzieningen

De voorgestelde huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Bevindingen van de commissie:

Per deelnemende instelling aan de voorgedragen opleiding wordt in het aanvraagdossier een uitgebreide beschrijving gewijd aan resp. (a) de omvang en kwaliteit van de onderwijsruimten; (b) de bibliotheekvoorzieningen; (c) de studieruimten (voor studenten vrije werkruimtes); (d) de ICT, automatisering en elektronische leeromgeving; (e) het vervoer en (f) de overige studentenvoorzieningen, zoals de huisvestingsdienst, de psychologische en medische opvang, de sportinfrastructuur, de campus-boekhandel e.d. (pp. 42-52)

Overwegingen:

Die beschrijvingen zijn naar het oordeel van de commissie accuraat en uitputtend. Een (integrale) weergave daarvan kan hier achterwege blijven, omdat die aan de indruk die de commissie zich ter plekke (in de campus Diepenbeek, waar het leeuwendeel van het onderwijs zal worden verzorgd) heeft weten te vormen in wezen niets toevoegt. Die indruk is zonder meer positief: de materiële voorzieningen zijn voor het onderwijs dat geboden zal worden toereikend.

De indruk van de commissie voor de wat verdere toekomst - als het onderwijs verzorgd zal worden in de nieuwbouw van de campus Hasselt - is zo mogelijk nog positiever. Het bij het aanvraagdossier gevoegde Plan van Eisen voor de nieuwbouw (bijlage 10 van het Bijlagenkatern), laat zien dat de voorziene onderwijsruimten, de algemene voorzieningen en de inkleding aan faciliteiten en leermiddelen geheel en al aan de nieuwste eisen van modern en interactief onderwijs zullen voldoen.

Oordeel van de commissie : de commissie beoordeelt het facet 'Materiële voorzieningen' als voldoende.

4.4.2 Facet 4.2. Studiebegeleiding

Er is voorzien in personele capaciteit voor studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten die adequaat zijn met het oog op de studievoortgang.

Bevindingen van de commissie:

Ten behoeve van voorlichting, instroombegeleiding en begeleiding tijdens de studie wordt door de aanvragende instellingen personele capaciteit vrijgemaakt die in verschillende gedaanten en rollen voor studenten beschikbaar zal zijn, te weten: die van docent (tutor), onderwijskundig medewerker, ombudspersoon, studentensecretariaat, huisvestingsdienst, huisarts en studentenpsychiater.

In het aanvraagdossier wordt die inzet als volgt nader toegelicht:

“Bij het didactische concept van de bacheloropleiding speelt de *docent* (als tutor) een belangrijke rol in de studiebegeleiding. Hij/zij coacht de onderwijsgroep en helpt de studenten bij het identificeren van kennis die ze nodig hebben voor het oplossen van de casussen. De docent bewaakt de voortgang van de onderwijsgroep en geeft studenten feedback op hun werk.

Daarnaast zijn er practica waarin specifieke juridische vaardigheden worden aangeleerd. In hoorcolleges wordt, tot slot, voor alle studenten van een bepaald studiejaar, een bepaald thema ingeleid, de leerinhoud gestructureerd en moeilijke onderdelen uitgelegd.

Naast de begeleiding tijdens deze reguliere contactmomenten (die het contact bevordert tussen de academische staf en de studenten) kunnen de studenten bij iedere docent terecht in verband met problemen over de cursus.

[...]

Naast de begeleiding door de docent (tutor) kunnen de studenten met alle problemen die een weerslag hebben op het studeren terecht bij de *onderwijskundige medewerkers* (studieadviseurs). Zij zorgen voor preventieve en remediërende studiebegeleiding die zowel individueel als collectief wordt gegeven in het bijzonder op belangrijke scharniermomenten in het academiejaar (aanvang, na examenperiodes, na deliberatie) en voor hulp bij de ontwikkeling van studievaardigheden en studieplanning bij de studenten. Zelfstandig leren en het oplossen van studieproblemen staan hierbij centraal.

[...]

Studiebegeleiding omvat ook studiekeuzebegeleiding. De onderwijskundigen adviseren hierbij. Keuzemomenten in de loop van het curriculum – met name wat de doorstroom naar de masteropleiding betreft - worden ondersteund door informatieve sessies over studierichtingen, afstudeerrichtingen en opties.

De *ombudspersoon* helpt de studenten met problemen in verband met administratieve aangelegenheden en met mogelijke betwistingen in verband met de examens.

[...]

De *dienst studentenvoorzieningen* biedt een oplossing voor de praktische en financiële aspecten van het studentenleven. Op het studentensecretariaat kunnen studenten terecht voor alle administratieve aangelegenheden. De huisvestingsdienst heeft een kamerbestand ter beschikking, biedt woontoelages aan en helpt studenten met vragen en problemen op het gebied van huisvesting.

Studenten die een medisch consult wensen, kunnen daarvoor bij een *huisarts* in Diepenbeek terecht. Voor ondersteuning en psychosociale hulp bij ziekte, handicap, persoonlijke, relationele en/of sociale problemen die het studeren bemoeilijken, kunnen ze terecht bij het hoofd van de dienst studentenvoorzieningen. Indien nodig worden de studenten doorverwezen naar externe deskundigen. Aan de UHasselt is een vaste *studentenpsychiater* verbonden.”

Over studie-informatie bevat het aanvraagdossier nog de volgende relevante passages:

“De studiegids - die ook elektronisch beschikbaar is - zal de volledige informatie over het studieprogramma van de rechten bevatten. Naast een algemeen overzicht van de opleidingsonderdelen met studiepunten, worden per opleidingsonderdeel de doelstellingen,

de cursusbeschrijving, het studiemateriaal, de manier van evaluatie en de onderwijsmethode beschreven.

Op de website van de UHasselt kunnen studenten terecht voor informatie over onder meer de academische kalender, het examenreglement en de les- en examenroosters.

Verder is er voor studenten en medewerkers van de UHasselt de elektronische leeromgeving Blackboard. Het systeem is toegankelijk vanaf iedere computer van de universiteit maar ook vanaf iedere computer die is aangesloten op Internet. Blackboard maakt het mogelijk te communiceren met andere studenten of docenten.”

(pp. 53-56)

Overwegingen:

De personele capaciteit die voor de opleiding wordt vrijgemaakt in verband met studiebegeleiding, studievoortgangsbewaking en studie-informatie zijn naar het oordeel van de commissie adequaat met het oog op het bewaken van de studievoortgang.

Toch had de commissie bij een opleiding als de voorgedragene, met haar sterke studentgecentreerd karakter, een nog verder doorgevoerd individueel tutorsysteem van begeleiding verwacht, in combinatie met een vorm van studievoortgangsbewaking waarin een belangrijke rol is weggelegd voor het gebruik van elektronische studentportfolio's.

Ter gelegenheid van het locatiebezoek werd van de zijde van de programverantwoordelijken en de docenten het belang van een persoonlijk tutorschap over de hele linie van het programma onderkend, alsook ook de meerwaarde van het gebruik van elektronische studentenportfolio's bij het onderwijs in de onderhavige bachelor. De commissie verwacht dat de opleiding waar mogelijk en bij voldoende financiële middelen aan deze punten meer aandacht en toepassing geeft.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt het facet 'Studiebegeleiding' als voldoende; met de aanbeveling aan de samenwerkende instellingen om in de toekomst werk te maken van een volwaardiger tutor-systeem en het gebruik van elektronische studentportfolio's.

4.4.3 Samenvattend oordeel onderwerp 4: Voorzieningen

De materiële voorzieningen en de studiebegeleiding beoordeelt het panel als voldoende. Daarmee krijgt het onderwerp 4 'Voorzieningen' als geheel een positieve beoordeling.

4.5 Interne kwaliteitszorg

4.5.1 Facet 5.1. Systematische aanpak

Er is voorzien in een systeem van interne kwaliteitszorg, waarbij mede aan de hand van toetsbare streefdoelen en periodieke evaluaties verbetermaatregelen worden getroffen.

Bevindingen van de commissie:

Over het in casu toepasselijke kwaliteitszorgstelsel voor de gezamenlijk - door KU Leuven, UHasselt en UM - te verzorgen opleiding meldt het aanvraagdossier:

“Bepalend voor de organisatie van de interne kwaliteitszorg, is de algemene opzet van de opleiding zelf. De invulling van de gezamenlijke georganiseerde bacheloropleiding in de rechten, alsook de operationalisering van onderwijs en onderzoek, gebeurt zoveel mogelijk

voortbouwend op en in samenhang met de bestaande onderwijs- en onderzoeksexpertise van de tUL (UM en UHasselt) en KU Leuven.

Als basis voor deze geïntegreerde benadering wordt uitgegaan van het kwaliteitszorgprotocol van de UHasselt omdat het onderwijs van de opleiding in hoofdzaak op de campus Hasselt wordt aangeboden. Uit visitatierapporten van andere opleidingen blijkt de deugdelijkheid van dit systeem. Het kwaliteitszorgprotocol van de UHasselt is opleidings- en faculteitsoverschrijdend waarmee geanticipeerd wordt op een toekomstige instellingsaccreditatie. Aangezien de onderwijsvaluaties grotendeels elektronisch en geautomatiseerd plaatsvinden, is aansluiting bij dit systeem tot slot zeker ook (kosten)efficiënt. Indien aangewezen wordt het kwaliteitszorgsysteem van de bacheloropleiding in de rechten aangevuld met elementen uit de betreffende protocollen van de UM en de KU Leuven.” (p. 57)

Ter gelegenheid van het locatiebezoek is aan ieder van de commissieleden, ter kennisneming, een exemplaar van het ‘Format van Kwaliteitszorg’ van de UHasselt ter hand gesteld.

Over de coördinatie van de interne kwaliteitszorg meldt het aanvraagdossier nog: “De coördinatie en aansturing van de interne kwaliteitszorg gebeurt door een gezamenlijk Opleidingsbestuur dat de schakel vormt tussen de opleiding en de rest van de organisatie, zowel binnen de UM, de UHasselt als de KU Leuven. Als spil van de onderwijsorganisatie werkt dit orgaan ook aansturend inzake onderwijsaangelegenheden die een instellingsoverschrijdende afstemming behoeven en heeft het een verantwoordelijkheid in het voorbereiden en initiëren van het proces van curriculumherzieningen.” (p.57)

Daarna (pp. 58-68) volgt een uitgebreide beschrijving van het kwaliteitszorgsysteem, dat twee ‘pijlers’ kent, te weten: de ‘onderwijsevaluatie’ een de ene kant en de ‘onderwijskundige professionalisering’ aan de andere kant.

De *onderwijsevaluatie* betreft vijf hoofdgebieden van zorg en aandacht: (1) de opleidingsonderdelen van het curriculum, (2) het curriculum in zijn geheel, (3) de onderwijsorganisatie (de onderwijsondersteunende en faciliterende aspecten), (4) de internationalisering en (5) de docenten. De evaluatie van die hoofdgebieden vindt plaats middels een kwaliteitszorgcyclus, die uit vier fasen bestaat, namelijk: (i) meting, (ii) beoordeling, (iii) bijstelling en (iiii) follow-up van de effectiviteit van de bijstellingen. Naast het gezamenlijk Opleidingsbestuur spelen in het evaluatieproces op uiteenlopend vlak (ondersteuning, advisering, uitvoering) onder meer de volgende instellingen en personen een rol: de onderscheiden planninggroepen, het onderwijsmanagementteam (OMT), de evaluatiecommissies (per studiejaar één), de ombudspersonen en tot slot de onderwijskundig medewerkers (studieadviseurs).

De beschrijving in het aanvraagdossier van de gang van zaken bij de evaluatie van de vijf afzonderlijke hoofdgebieden laat de commissie hier verder onbesproken, zij komt de commissie vertrouwenwekkend voor en kan bogen op universiteitsbrede ervaring bij bestaande opleidingen aan de UHasselt.

Wel zij hier over de docentenevaluatie nog opgemerkt dat die, afhankelijk van de plaats van aanstelling van de docent, plaatsvindt op basis van het systeem dat gehanteerd wordt aan resp. de UHasselt, de UM dan wel de KU Leuven; en volgens het protocol van de desbetreffende instelling.

Over de *onderwijskundige professionalisering* meldt het aanvraagdossier onder meer dat: “Het gezamenlijk Opleidingsbestuur erop toeziet dat het onderwijsfunctioneren van de docenten zo optimaal mogelijk is, middels onder andere cursussen onderwijsprofessionalisering en management van onderwijsteams. Voor het overige voeren de drie partners een actief beleid inzake onderwijskundige professionalisering (...).”(p. 65)

Waaruit dat beleid per instelling precies bestaat wordt daarna uitvoerig uit de doeken gedaan (pp. 65-68). Kort gezegd komt die beschrijving erop neer dat elk van de instellingen aankomend en zittend academisch personeel stimuleert tot het volgen van informatie- en opleidingstrajecten die in ruime mate per instelling verzorgd worden. De UHasselt kent daarenboven nog een speciale leerstoel Onderwijsvernieuwing, waarmee specifiek bedoeld is de onderwijsprofessionalisering van stafleden te bevorderen.

Overwegingen:

De commissie heeft er alle vertrouwen in dat het kwaliteitszorgsysteem dat de UHasselt voor bestaande opleidingen al enige tijd hanteert, en waarmee goede ervaringen zijn opgedaan ook voor de voorgedragen bacheloropleiding, van waarde zal blijken te zijn. Het kwaliteitsbewakingproces als zodanig is duidelijk beschreven in een format en daarbij is tevens aangegeven waar de verschillende verantwoordelijkheden liggen voor het doorlopen van de fases die het proces telt, alsook voor de implementatie van de uitkomsten daarvan. De vijf aangewezen aandachtsgebieden waarover de kwaliteitszorg zich uitstrekt zijn duidelijk omschreven en relevant voor de borging van de kwaliteit die met de opleiding wordt beoogd.

De fases in het onderwijsevaluatieproces staan er naar het oordeel van de commissie borg voor dat - waar nodig - verbetermaatregelen zullen worden gegenereerd en geïmplementeerd.

De commissie heeft er, uit rechtspositioneel oogpunt bezien, begrip voor dat de docentenevaluaties plaatsvinden onder verantwoordelijkheid van de instelling waar de desbetreffende docent zijn of haar aanstelling heeft. Maar zij zou toch graag zien dat de procedure en de beoordelingsmaatstaven in die gevallen dan steeds identiek zijn, idealiter doordat die evaluatie plaatsvindt aan de hand een protocol dat voor de drie instellingen gemeenschappelijk geldt.

Oordeel van de commissie: de commissie beoordeelt facet 'Systematische aanpak' als voldoende.

4.5.2 Facet 5.2. Betrokkenheid

Bij de interne kwaliteitszorg zullen medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief worden betrokken.

Bevindingen van de commissie:

Aan dit facet wordt in het aanvraagdossier geen aparte, expliciete bespreking gewijd. Uit geheel van de beschrijving van het kwaliteitszorgsysteem valt niettemin, verspreid in de aanvraag, wel het een en ander hierover op te maken.

Zo zijn *medewerkers* structureel bij het kwaliteitszorgproces betrokken via de zgn. planninggroepen en het onderwijsmanagementteam (OMT), waar docenten van de drie samenwerkende instellingen deel van uitmaken. Ook via de figuur van de ombudspersoon (waarvan er voor elk studiejaar één bestaat) is de betrokkenheid van het docentencorps bij de kwaliteitsbewaking gegarandeerd. Zij vervullen (tezamen met de onderwijskundige medewerkers) een belangrijke intermediaire functie, o.a. doordat zij beoordelingen ten aanzien van de onderwijsverzorging en evaluaties van vakken doorspreken met de betrokken docenten en/of beleidsorganen.

Ook van de *geleding der studenten* kan worden gezegd dat ze actief en structureel betrokken is bij het systeem van kwaliteitsbewaking. Dat manifesteert zich in de eerste plaats in de samenstelling en de werkzaamheden van de zgn. evaluatiecommissies. Naast

de coördinerende verantwoordelijken in het desbetreffende studiejaar, de ombudspersoon (van dat jaar) en een onderwijskundige medewerker maken ook steeds drie studentafgevaardigden deel uit van een evaluatiecommissie. Doel van een evaluatiecommissie is voornamelijk de procesbewaking van het onderwijs. Zij komt minstens eenmaal per blok samen om de onderwijsverzorging te bespreken. Voor acute knelpunten in het onderwijs wordt een oplossing gezocht, in overleg met de ombudspersoon van het studiejaar en in samenspraak met de betrokken personeelsleden. Een afvaardiging van studenten maakt ook deel uit van het OMT, dat instaat voor de dagelijkse opvolging en bewaking van de kwaliteit van de onderwijsdelen.

Verder worden studenten via elektronische bevraging betrokken bij de kwaliteitszorg. Ieder academiejaar wordt 1/3 van de opleidingsonderdelen van elk studiejaar door middel van elektronische enquêtering geëvalueerd. Extra bevraging is mogelijk voor nieuwe opleidingsonderdelen, of op vraag van een coördinerend verantwoordelijke.

Ten slotte worden studenten ook via deelname aan studietijdmetingen (met behulp van een zgn. elektronische tijdschrijfagenda) in de gelegenheid gesteld gegevens over de tijdsbesteding door te geven: per week en per opleidingsonderdeel. Aldus kan een beter inzicht verkregen worden van de werkelijk geïnvesteerde tijd en kan de studeerbaarheid van opleidingsonderdelen, waar nodig, worden verbeterd.

Het *beroepenveld* is via het forum van de 'klankbordwerkgroep' bij de bewaking van de kwaliteit van het curriculum betrokken. De klankbordwerkgroep bestaat uit een twintigtal vertegenwoordigers van de juridische beroepen, die op geregelde basis geraadpleegd zal worden door het samenwerkingsverband tUL-KU Leuven. Bij de inrichting van het curriculum van de voorgedragen opleiding is dat tot nu toe eenmaal gebeurd, zo heeft de commissie ter gelegenheid van de site visit kunnen vaststellen. Op basis van een eerste opzet van het programma is de klankbordwerkgroep gevraagd haar commentaar te geven, in het licht van de wensen en eisen die vanuit de juridische beroepspraktijk aan een dergelijk opleiding gesteld worden. Volgens enkele vertegenwoordigers van de werkgroep die de commissie bij haar locatiebezoek heeft gesproken, hebben de programmaverantwoordelijken een aantal van de door de werkgroep gemaakte kanttekeningen ter harte genomen en in het voorgedragen programma verwerkt.

Wat de rol van *afgestudeerden* in het geheel van het systeem van kwaliteitszorg zal zijn, is uit het aanvraagdossier niet eenduidig op te maken. Er lijkt wel een rol te zijn weggelegd in de sfeer van 'bevragingen' (p. 62), maar of dat op structurele en/of institutionele wijze gestalte zal krijgen, is niet helder.

Overwegingen:

Bij de bespreking (onder *Bevindingen*) van de mate waarin en de wijze waarop de geleding van de medewerkers en die van de studenten betrokken zal worden bij de kwaliteitszorg voor het onderwijs in de voorgedragen opleiding heeft de commissie zich in feite al ook al in waarderende zin over een en ander uitgelaten. Zij is inderdaad van oordeel dat die betrokkenheid een actieve en structurele zal blijken te zijn, als uitgevoerd wordt wat in het 'format kwaliteitszorg' ter zake is voorzien. Via het OMT en evaluatiecommissies is de betrokkenheid van de genoemde geledingen verder ook in die zin geïnstitutionaliseerd, dat deelname van delegaties van beide daarin reglementair is verankerd. Voor de docenten geldt dat verder ook nog voor de zgn. planninggroepen.

Het oordeel van de commissie over de betrokkenheid van medewerkers en studenten is met dat al bijzonder positief. Dat positieve oordeel geldt ook de overige instrumenten die in de sfeer van studentenparticipatie zijn voorzien om aan de kwaliteit van de opleiding bij te dragen, te weten de digitale studietijdregistratie en de regelmatige bevragingen/enquêtes.

In betrokkenheid van het beroepenveld is door de instelling van de klankbordwerkgroep wel tot op zekere hoogte voorzien, maar naar het idee van de commissie is die betrokkenheid nog wat te vrijblijvend en in ieder geval nog te weinig uitgewerkt. De klankbordwerkgroep werd ingeschakeld bij de ontwikkeling van het programma, maar voor zover de commissie heeft kunnen constateren is dat eerst 'gaande de rit' gebeurd, toen het programma vakinhoudelijk en didactisch al in hoofdzaak invulling had gekregen. De betrokkenheid van het beroepenveld bij de invulling en de kwaliteitszorg van het programma zou naar het oordeel van de commissie structureler en institutioneler kunnen door bijv. een delegatie van leden van de klankbordwerkgroep zitting te laten nemen in het gezamenlijke Opleidingsbestuur of nauwer te betrekken bij het werk van bijv. de planninggroepen. Iets soortgelijks zou de commissie (op de langere duur) willen voorstellen voor de inbreng van alumni, naast de voorziene mogelijkheid hen via enquêtes te betrekken bij de kwaliteitszorg.

Oordeel van de commissie: Met de aanmoediging aan het adres van de samenwerkende instellingen om de inbreng van het beroepenveld en alumni meer statuur te geven, is de commissie van oordeel dat dit facet als voldoende kan worden gekwalificeerd.

4.5.3 Samenvattend oordeel onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie heeft de facetten 'Systematische aanpak' en 'Betrokkenheid medewerkers etc.' als voldoende gekwalificeerd, daarmee krijgt het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg' in zijn geheel een voldoende waardering.

4.6 Continuïteit

4.6.1 Facet 6.1. Afstudeergarantie

De instelling geeft aan studenten de garantie dat het programma volledig kan worden doorlopen.

Bevindingen van de commissie:

De samenwerkende instellingen spreken zich in het aanvraagdossier als volgt uit over de hier verlangde garantie:

"Het programma kan volledig worden doorlopen. Bij onvoorziene omstandigheden of in gevallen van overmacht wordt voorzien dat studenten van de gezamenlijk georganiseerde bacheloropleiding in de rechten kunnen aansluiten bij de opleidingen in de rechten van de UM en de KU Leuven."

Overwegingen:

De samenwerkende instellingen hebben naar het oordeel van het panel op bevredigende wijze de garantie gegeven dat studenten die tot het programma worden toegelaten dit ook kunnen afronden, als dezen van hun kant ook bereid zijn zich de inspanningen en prestaties te getroosten die van serieuze studenten verlangd mogen worden.

Oordeel van de commissie:

De commissie beschouwt het facet 6.1 'Afstudeergarantie' als voldoende.

4.6.2 Facet 6.2. Investeringsen

De voorziene investeringen zijn toereikend om de opleiding (inclusief voorzieningen) tot stand te brengen.

Bevindingen van de commissie:

Ten bewijze van de toereikendheid van voorziene investeringen om de opleiding tot stand te brengen, wordt in het aanvraagdossier gewezen op een tweetal besluiten van de Vlaamse regering, waarbij in eerste instantie de dekking van de opstartkosten van de opleiding en in tweede aanleg die van de uitbreiding van de benodigde infrastructurele voorzieningen wordt toegezegd:

“Op 24.03.2006 nam de Vlaamse Regering de beslissing om vijf miljoen euro uit het geconsolideerde resultaat van LRM (2006) toe te wijzen aan de in het Limburgplan voorziene 'opleiding' rechten. Dit budget wordt aangewend als opstartfinanciering, met name voor de ontwikkeling van het curriculum, investeringen (o.a de uitbouw van de bibliotheek aan Vlaamse zijde) en de opstart van onderzoek.

Daarnaast heeft de Vlaamse regering beslist om vijf miljoen euro uit de dividenden LRM (2007) toe te wijzen voor de uitbreiding van de nieuwbouwplannen van de UHasselt op de campus Hasselt, in functie van de inrichting van een opleiding in de rechten.”

Verder merken de aanvragende instelling in dit verband nog op:

“Voor zover op dit moment te overzien worden geen bijkomende investeringen ten behoeve van infrastructuur e.d. verwacht op de campus Maastricht. De huidige voorzieningen en bestaande infrastructuur zijn naar verwachting voldoende om de extra studenten die verwacht worden adequate ondersteuning te bieden. Er is wel nader onderzoek nodig om vast te stellen of de huidige licentieovereenkomsten (Blackboard e.d.) die de UM heeft afgesloten voldoende ruimte bieden voor de studenten en medewerkers van de tUL-opleiding in de rechten. Eventuele later blijkende noodzakelijke bijkomende investeringen zullen worden bekostigd uit de opstartsubsidie die ten behoeve van dit initiatief ter beschikking is gesteld, dan wel uit de reguliere begroting.”

Overwegingen:

Uit hetgeen de instellingen in het aanvraagdossier te berde brengen aan bewijs voor de toereikendheid van de voorziene investeringen om de opleiding tot stand te kunnen brengen, heeft de commissie inderdaad kunnen concluderen dat sprake is van voldoende middelen om de opleiding te kunnen starten. Daarnaast resteert een aanzienlijk bedrag voor bibliothecaire en andere facilitaire voorzieningen.

Oordeel van de commissie : de commissie beoordeelt facet 6.2 'Investeringsen' als voldoende.

4.6.3 Facet 6.3. Financiële voorzieningen

De financiële voorzieningen zijn toereikend om het volledige opleidingstraject te kunnen aanbieden.

Bevindingen van de commissie:

Uit een in het aanvraagdossier (p. 69) geciteerde beslissing van de Vlaamse regering van 22 /09/2006 blijkt dat deze bereid is de opleiding gedurende de eerste drie academiejaren afdoende te financieren.

Precieze ramingen van de inkomsten voor de periode na de eerste drie academiejaren zijn op dit moment moeilijk te geven vanwege de herziening van het stelsel van financiering van het hoger onderwijs, aldus de aanvragende instellingen. De bedoeling is dat vanaf 2008 een nieuwe financieringsregeling voor het hoger onderwijs gaat worden toegepast. Een ontwerpversie van het nieuwe systeem is inmiddels door de Vlaamse Regering goedgekeurd. Dit ontwerp moet technisch nog wel verder worden uitgewerkt en omgezet in een decreet, waardoor op dit moment bij de aanvragende instellingen nog enige onzekerheid is over de precieze inkomsten die uit het nieuwe financieringssysteem voor de voorgedragen rechtenopleiding zullen voortkomen. De samenwerkende instellingen hebben daarom voor zichzelf twee ramingen gemaakt met het oog op de vraag of de financiële voorzieningen toereikend zijn om het volledige opleidingstraject te kunnen aanbieden: één volgens de huidige financieringsregeling (zoals momenteel nog opgenomen in het universiteitendecreet) en één het nieuwe, in ontwikkeling zijnde, financieringssysteem.

Het nieuwe financieringssysteem leidt tot een duidelijk lager resultaat dan volgens het huidige universiteitendecreet. Dit is, volgens de aanvragende instelling, vooral het gevolg van de prognose van een lager aandeel in het onderzoeksluik, dat in de voorstellen van de Vlaamse regering 45% van de eerste geldstroom vertegenwoordigt. Dit luik wordt vooral verdeeld op basis van doctoraten en publicaties in gerefereerde internationale tijdschriften, outputcriteria waarop de rechtenfaculteiten in Vlaanderen op dit ogenblik nog laag scoren, aldus de aanvragende instellingen.

Overwegingen:

De begrote financiële voorzieningen zijn naar het oordeel van de commissie voldoende om het volledige opleidingstraject te kunnen aanbieden.

Weliswaar is het bedrijfsresultaat in de stabiele fase onder het regime van het nieuwe financieringsmodel beduidend minder gunstig dan volgens het bestaande model: een batig saldo van 465.000 € waar dat volgens de bestaande regeling 1.707.000 € zou zijn. Maar om (enigszins geparafraseerd) met de woorden van de aanvragende instellingen zelf te spreken: 'het nieuwe financieringssysteem biedt uiteindelijk op kruissnelheid nog altijd wel de nodige financiële ruimte om de essentiële kosten van de opleiding te dekken en daarnaast nog een bijdrage te leveren aan de algemene kosten van de universiteit.' De commissie kan zich geheel in die woorden vinden.

Oordeel van de commissie:

De commissie beoordeelt facet 6.3 'Financiële voorzieningen' als voldoende.

4.6.4 Samenvattend oordeel onderwerp 6: Condities voor continuïteit

De commissie heeft de facetten 'Afstudeergarantie', 'Investerings' en 'Financiële voorzieningen' als voldoende gekwalificeerd, daarmee krijgt het onderwerp 'Condities voor continuïteit' in zijn geheel een voldoende waardering.

5 Overzicht oordelen

De onderstaande tabel geeft per onderwerp en per facet het oordeel van de commissie uit hoofdstuk 4 weer.

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1 Doelstellingen	V	1.1 niveau en oriëntatie	V
		1.2 domeinspecifiek referentiekader	V
2 Programma	V	2.1 eisen gerichtheid	V
		2.2 relatie doelstellingen - programma	V
		2.3 samenhang programma	V
		2.4 studielast	V
		2.5 toelatingsvoorwaarden	V
		2.6 studieomvang	V
		2.7 masterproef ⁷	NVT
3 Inzet personeel	V	3.1 eisen gerichtheid	V
		3.2 kwantiteit	V
		3.3 kwaliteit	V
4 Voorzieningen	V	4.1 materiële voorzieningen	V
		4.2 studiebegeleiding	V
5 Interne kwaliteitszorg	V	5.1 systematische aanpak	V
		5.2 betrokkenheid	V
6 Continuïteit	V	6.1 afstudeergarantie	V
		6.2 investeringen	V
		6.3 financiële voorzieningen	V

V = voldoende

O = onvoldoende

Eindoordeel: positief

⁷ Enkel voor masteropleidingen.

Bijlage 1: Samenstelling commissie

Voorzitter:

Prof. dr. G.J.M. van Wissen. De heer van Wissen is hoogleraar Vergelijkend staatsrecht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam. Hij is sinds 1998 directeur van het Amsterdams Instituut voor Rechtsgeleerd Onderwijs (AIRO), dat onderwijs verzorgt in drie bachelor- en acht masteropleidingen van de faculteit. Hij is tevens portefeuillehouder onderwijs in het bestuurlijk Overleg (faculteitsbestuur) en vice-decaan.

Werkend lid 1:

Prof. dr. R. Van den Bergh. De heer Van den Bergh is als hoogleraar Rechtseconomie (Law and Economics) verbonden aan het Rotterdam Institute of Law and Economics (RILE), binnen de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij is vele jaren voorzitter geweest van de European Association of Law and Economics (EALE) en fungeert op dit moment onder meer als coördinator van het European Master Programme in Law and Economics, een samenwerkingsverband van vijftien partner-universiteiten in Europa en daarbuiten. Voor zijn aanstelling in Rotterdam is de heer Van den Bergh in verschillende hoedanigheden (als die van assistant-professor, associate professor, research fellow, gewoon hoogleraar en visiting professor) verbonden geweest aan een uiteenlopend aantal universitaire instellingen, zoals het Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA), de Katholieke Universiteit Brussel, de Yale Law School, Oslo's Center for Advanced Studies, de Universiteit Utrecht, de Universiteit van Aix-Marseille III en het Institut für Recht und Ökonomik (Universiteit van Hamburg). De heer Van den Bergh heeft uitgebreid gepubliceerd in internationale tijdschriften en boeken over diverse onderwerpen binnen de rechtseconomie, variërend van mededingingsrecht tot contractenrecht, aansprakelijkheidsrecht en verzekeringen.

Werkend lid 2:

Dr. F. Tulkens. De heer Tulkens is advocaat bij het kantoor Nauta Dutilh, te Brussel. Daarnaast is hij als docent verbonden aan de Facultés Universitaires Saint-Louis, te Brussel, met ondermeer onderwijsopdrachten in het (Belgische) constitutionele en bestuursrecht, het milieurecht en (werkcolleges) hedendaagse rechtstheorie. De heer Tulkens heeft vele publicaties op die onderscheiden rechtsgebieden op zijn naam staan en maakt deel uit van een drietal tijdschriftredacties, te weten van 'Journal des Tribunaux', 'Revue Aménagement- Environnement' en 'Revue belge de droit constitutionnel'.

Alle commissieleden hebben een onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaring ingevuld en ondertekend, welke in het bezit is van de NVAO

Externe secretaris:

Mr. dr. Th. L. Bellekom, directeur adviesbureau Ars Docendi, Wassenaar(NL). Is naast zijn (advies)werkzaamheden ten behoeve van de NVAO onder meer ook actief als rechter-plaatsvervanger in de rechtbank Den Haag en was van 1974 tot 2003 als universitair hoofddocent Staats- en bestuursrecht verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden.

Procescoördinator:

Mevr. A. Detant, beleidsmedewerker NVAO

Bijzondere elementen betreffende de samenstelling⁸:geen

---

⁸

- a) heeft een lid zich uit de commissie teruggetrokken op grond van art.10, tweede lid van het Reglement van de NVAO "tot bepaling van methodologische regelen voor de uitvoering van de toets nieuwe opleiding ten aanzien van hogeronderwijsopleidingen in de Vlaamse gemeenschap"?
- b) Is een lid gewraakt op grond van art.11 van het onder a) bedoelde Reglement?
- c) Is een lid in de loop van het beoordelingsproces weggevalen? Werd dit lid vervangen op grond van art.12 van het onder a) bedoelde Reglement?

Bijlage 2: Werkwijze, werkverdeling en oordeelsvorming

Werkwijze, werkverdeling en oordeelsvorming van de commissie zijn in Hoofdstuk 2, paragraaf 2.3, reeds uitvoerig beschreven. Daarnaast zij hier verwezen.

Bijlage 3: Programma vraaggesprekken en locatiebezoek

De commissie heeft een bezoek gebracht aan de locatie op 5 maart 2007 voor de toetsing van de nieuwe opleiding: academisch gerichte 'Bachelor in de Rechten' van de samenwerkende universiteiten transnationale Universiteit Limburg (tUL) en de Katholieke Universiteit Leuven.

Locatie: Universiteit Hasselt, Campus Diepenbeek, gebouw D, zaal E139

Programma:

09.45 - 10.45 uur **Gesprek met vertegenwoordigers van het management van de faculteit en de betrokken universiteiten/ Ontwikkelaars en eindverantwoordelijke voor de opleiding**

Prof. mr. A.W. Heringa, decaan Faculteit Rechtsgeleerdheid UM
Prof. dr. H. Martens, prorector UHasselt, Vz. Curriculumwerkgroep UHasselt/KU Leuven/UM; vertegenwoordigt ook *Prof. dr. L. De Schepper*, rector van de UHasselt
Prof. dr. P. van Orshoven, decaan Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven
Prof. dr. A.M. Draye, ondervoorzitter Departementsraad Economie – Rechten (ER) UHasselt

11.00 – 12.00 uur **Gesprek met vertegenwoordigers van de klankbordgroep**

Mr. A. Arts, Voorzitter Arbitragehof,
Mr. P. Houbrechts, Fortis Kredieten – Directory Recovery
Mr. H. Lamon, advocaat, bestuurder Orde der Vlaamse Balies

12.00 – 13.30 uur **Lunch** (besloten)

13.30 – 14.30 uur **Gesprek met vertegenwoordigers van de docenten**

Prof. dr. P. van den Bossche, hoogleraar Internationaal en economisch recht, UM
Prof. dr. W. Devroe, hoogleraar Rechtsvergelijking en marktrecht, KU Leuven
Prof. dr. A.M. Draye, hoogleraar Bestuurs- en milieurecht UHasselt
Prof. dr. K. Geens, buitengewoon hoogleraar Vennootschaps- en financieel recht, KU Leuven
Prof. dr. J. Hage, hoogleraar Algemene Rechtsleer, UM

14.45 – 15.45 uur **Vervolggesprek met vertegenwoordigers van het management van de faculteit en de betrokken universiteiten/ Ontwikkelaars en eindverantwoordelijke voor de opleiding**

Prof. mr. A.W. Heringa, decaan Faculteit Rechtsgeleerdheid UM
Prof. dr. H. Martens, prorector UHasselt, Vz. Curriculumwerkgroep UHasselt/KU Leuven/UM; vertegenwoordigt ook *Prof. dr. L. De Schepper*, rector van de UHasselt
Prof. dr. P. van Orshoven, decaan Faculteit Rechtsgeleerdheid KU Leuven

[voor het vervolg zie volgende p.]

nederlands- vlaamse accreditatie organisatie

Prof. dr. A.M. Draye, ondervoorzitter Departementsraad Economie –
Rechten, UHasselt

16.00 – 17.00 uur Afsluitende vergadering van het panel (besloten)

Bijlage 4: Overzicht van gebruikte of geraadpleegde documenten

Informatiedossier instelling en bijbehorende stukken

- * Aanvraag toets nieuwe opleiding "bachelor in de rechten", UHasselt 06.10.2006, 78 pp, met 8 bijlagen(p. 79-110).
- * Homepage van de KU Leuven:
<http://www.kuleuven.ac.be/algemeen/opdrachtsverklaring.htm> (i.v.m. het profiel van de instelling)
- * Homepage transnationale Universiteit: http://www.tul.edu/tUL_algemeen/default.asp (idem)

Overige documenten/bronnen

- * Toetsingskader nieuwe opleidingen hoger onderwijs Vlaanderen, NVAO 14 februari 2005, zoals bekrachtigd door de Vlaamse regering
- * Toetsingskader nieuwe opleidingen hoger onderwijs Vlaanderen: Academische Bachelor; beoordelingsformat ten behoeve van deskundigenpanels, voor het maken van aantekeningen en het geven van waarderingen per onderwerpen en facet
- * Handleiding toets nieuwe opleiding Vlaamse Gemeenschap, NVAO 22 februari 2005
- * Geprinte versie van het format '(Ontwerp van) Adviesrapport, NVAO Toets Nieuwe Opleiding'
- * Notitie 'Panel: samenstelling, taakstelling en werkwijze panel', NVAO 4 oktober 2005

Documenten beschikbaar gesteld tijdens locatiebezoek

- * 22/05/2006/CAD/MVHAM/56/ond014(5): Format van de Kwaliteitszorg van het onderwijs aan de Universiteit Hasselt
- * 'Bacheloropleiding in de rechten tUL-KU Leuven, Onderwijsleeromgeving': Overzicht van de gemiddelde studiebelasting per week en per blok van de opleiding
- * Studieleidraden/blokboeken van een zestal vakken die in het cursusjaar 2006/2007 zijn of worden verzorgd aan de European Law School van de UM, bedoeld als voorbeelden van 'blokboeken' zoals de tUL en KU Leuven die ook in de nieuwe Bachelor willen gaan gebruiken

Overige documenten

- * Structuurdecreet van 04.04.2003, zoals geldend op 12.12.2006
- * Universiteitendecreet van 12.06.1991, zoals geldend op 12.12.2006

Bijlage 5: Geheimhoudingsclausule

De commissie verklaart op eer de bevindingen over de opleiding noch het adviesrapport mee te delen aan het instellingsbestuur.

Bijlage 6: Lijst met afkortingen

AP	Academisch personeel
AAP	Assisterend academisch personeel
ba	Bachelor
Bama	Bachelor-Master
BanaBa:	Bachelor na Bachelor
BAP	Bijzonder academisch personeel
DR	Domeinspecifiek Referentiekader
ECTS	European Credit Transfer System (1 ECTS = 28 uur)
EVC	Elders verworven competenties
EVK	Eerder verworven kwalificaties
LRM	Limburgse Reconversiemaatschappij
ma	Master
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
OC	Opleidingscommissie
OGO	opdrachtgestuurd onderwijs
OO	Opleidingsonderdeel
OP	Onderwijzend personeel
PGO	probleemgestuurd onderwijs
POC	Permanente onderwijscommissie
STP	Studiepunten
TEW	(Faculteit der) Toegepaste Economische Wetenschappen (UHasselt)
UM	Universiteit Maastricht
ZAP	Zelfstandig academisch personeel

Het adviesrapport is tot stand gekomen in opdracht van de NVAO met het oog op toetsing van de nieuwe opleiding: academisch gerichte bachelor 'Bachelor in de rechten' van de samenwerkende universiteiten: transnationale Universiteit Limburg (tUL) en de Katholieke Universiteit Leuven.

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)

Parkstraat 28

Postbus 85498 | 2508 CD DEN HAAG

T 31 70 312 23 30

F 31 70 312 23 01

E info@nvao.net

W www.nvao.net

Aanvraagnummer # 2151